

דרוש
הגדול והנפלא
וידעת

מהרב החסיד רבי
נחום טוביה מפיראטין
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
פרקים ט"ז – כ'
יו"ל לראשונה מכתב יד מעתיק
לכבוד ל"ג בעומר תשפ"ד
נערך ע"י עקיבא שבריק

*Spreading the waters from the spring of the
Holy Baal Shem Tov requires much
time, effort and great detail.*

We need your financial support.

To donate via Paypal or Zelle

please use the links below:

לתרומות והנצחות

<http://paypal.me/ashavrick>

Zelle ashavrick@gmail.com

To be added to the weekly email, please contact me
at: Ashavrick@gmail.com

תולדות הגה"ח ר' נחום טוביה מפיראטין

בספר¹ בית רבי (ח"ג פ"י) נמנה הרה"ח רנ"ט שני לתלמידים שתחילת שימושם הי' אצל אדמו"ר הצ"צ. ואלו דבריו שם:

הרה"ג החסיד המפורסם ר' מנחם [נחום]² טובי' זלה"ה מפיראטין, חתן הרה"ח ר' שלמה פריידעש משקלאוו³. הי' פה מפיק מרגליות בד"ח, ונמצא ממנו כתבים הרבה בד"ח דרושי עצמו באורך גדול. הר"ר הלל [מפאריטש] מביאו ג"כ איזה פעמים בדרושו. הי' מקושר מאד לרבינו [הצ"צ]. אחר פטירת רבינו התקשר לבנו אדמו"ר הר"ר יהודה ליב נ"ע⁴, וגם אצל בנו אדמו"ר הר"ר ש"ז מקאפוסט הי' איזה פעמים. הי' רב ברעציצא בסוף ימיו, ושם ירעדו לשמו ולזכרו. אח"כ נחלה מאד ונסע לקיוב להתרפאות, ונפטר שם [בט"ו כסלו תרכ"ט]⁵, ושם מנוחתו כבוד. תנצב"ה.

¹ תולדות אלו נכתב ע"י הרה"ח ר' יהושע מונדשיין ז"ל, והודפס בפרד"ס חב"ד גליון ה.

² במקומות אחרים נקרא הוא גם בספר בית רבי רק בשם "נחום טוביה", כדלהלן.

³ עליו כותב בס' בית רבי (ח"א פכ"ו): הרה"ח המפורסם ר' שלמה פריידעס זלה"ה משקלאוו, מחסידי רבינו [אדמו"ר הזקן] הגדולים (כשנסע רבינו בערי פולין נסע גם הוא עמו בצוותא עם הר"ר פנחס שקלאווער ז"ל, והי' עמו אצל הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזבוז נ"ע), ואח"כ לבנו אדמו"ר האמצעי נ"ע הי' כפוף ג"כ והי' מאוהביו, רק לא הי' מקושר כ"כ. ועם אדמו"ר בשעל צ"צ נ"ע הי' ג"כ אוהב נאמן וכפוף לו, וגם הי' מחותנו (כי אדמו"ר הררי"ל נ"ע בן אדמו"ר צ"צ נ"ע הי' חתנו בזיווג ראשון, ונולד לו מבת הרר"ש, אדמו"ר הר"ר שלמה זלמן נ"ע מקאפוסט... ואדמו"ר הר"ר שלום דובער שליט"א מרעציצא). הוא הי' רושם דברי רבינו [הזקן] בטוב מאד, ורשימותיו נמצאים למאות ולאלפים ערך ארבעים ביכלעך. ובעת שעשה השידוך עם אדמו"ר [הצ"צ] מסר כל הכתבים לאדמו"ר, וזה הי' הנדוניא שלו. ואדמו"ר הגיה אותם והוסיף עליהם הגהות והוספות רבות. גם נמצא אצלנו ג' מכתבים יקרים מאדמו"ר הנ"ל אליו, שיש בהם הרבה דברים טובים ומועילים לעבודת השי"ת. חתניו היו הרה"ח המפורסם ר' נחום טובי' זלה"ה מפיראטין, והרה"ג המפורסם ר' שלמה זלמן זלה"ה רב דוויליז ליעלפלי וקריסלאווע.

⁴ וגם הי' גיסו (כמבואר בהע' הקודמת).

⁵ כך כותב הסופר יצחק יעקב ווייסבערג מקיוב ב'המליץ' (כ' תמוז תר"מ) וב'הבקר אור' (אדר-ניסן תר"מ): סח לי זקן נכבד אחד ממשפחת פ' מעשה שהיה בימיו, ביום ט"ו כסלו תרכ"ט מת בזה רב קדוש וחסיד אחד, ר' נחום טוביה זצ"ל, שהיה מו"צ לעדת רעטשיצא, עד אשר הובילוהו רגליו אל עירנו להתרפאות מהרופאים המפורסמים אשר בקרבה כו'.

ושמענו שהרה"ח ר' נחום טובי' מפיראטין זלה"ה למד ד"ח בימי עלומיו מהר"ר זלמן [ריבלין משקלאוו, ב"ר אלי' פלאטקיס]⁶.

אחד מסיפוריו של ה' פישל שניאורסון נבנה סביב דמותו של החסיד ר' נחום טובייה⁷, ובו קוראים אנו בין השאר:

..אחד גדול מבין החסידים... אמנם הגדולים שביין החסידים ידועים לרבים, אבל הם לא היו מפורסמים לא בחייהם ולא לאחר פטירתם, כפי שהיו ראויים לכך, מפני שעם כל גדולתם היו מתבטלים כעפרא דארעא לנוכח קדושתו הגאונית של הרבי. זהו מעין "שרגא בטיהרא", אור הנר, שאף אם הוא בהיר ביותר, נראה הוא חיוור ועלוב לנוכח אור השמש. והנה אחד מאלה הידוע ולא מפורסם למדי... זהו ר' נחום טובייה שהיה מקודם רב בפיראטין ואחר כך ברעציצה. החסידים היו קוראים לו רנ"ט. גדול היה האיש בתורה ובחסידות, יחד עם זאת היה איש תם ועניו להפליא. ובעיקר היה מלא תדיר דביקות עצומה, שאכלה ממש את גופו החלש... אין לשער את כוח הדביקות שלו. מעיז אני לומר, שדברי התורה והתפילה כאילו נחשפו לפניו במלוא עמקיהם האין סופיים, והיה הוא נמשך אחריהם מתוך מתיקות איומה והתבטלות מזעזעת שבדביקות ללא גבול. אולי זוהי הדרגה שקוראים בחסידות בשם "אהבה רבה בתענוגים"... שהיא מחוץ לכל גבול...

בפעם הראשונה ראיתיו, כשהוא בא עם הרבה מגדולי החסידים לחג השבועות לליובאוויץ. הוא הגיע יומיים לפני החג בשעה מאוחרת אחר הצהרים, הניח את החבילה שלו באכסניה, ובלי לנוח כלל, הלך מיד לבית הרבי, ובערב התפלל באולם הקטן תפילת מעריב בציבור... בצניעות ובחשאי התפלל תפילת מעריב בפניה דרומית מזרחית, עמד ללא נוע, פניו לכותל, וכתפיו רוטטות רטט חשאי ומשולהב... כשנגמרה

⁶ גם זה מדברי הבית רבי (ח"א פכ"ו). ועוד שם אודות הרה"ח ר' זלמן ריבלין משקלאוו: מחסידי רבינו [הזקן] נ"ע, ואח"כ התקשר לבנו אדמו"ר האמצעי נ"ע ואח"כ גם לנכדו אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע. אחיו הי' הרה"ח המפורסם ר' ליב מאולע זלה"ה, אביו של הרה"ג החסיד המפורסם ר' אלי' יוסף זלה"ה מדריבין [בעל ה'אוהלי יוסף']. הר"ז הי' מחותנו של אדמו"ר האמצעי נ"ע, כי הרה"ק ר' מנחם נחום בן אדמו"ר נ"ע הי' חתנו. גם הי' מחותנו של הרה"ג ר' אברהם שיינעס זלה"ה כו'.

⁷ זהו הסיפור "למעלה מעשרה טפחים", שבקובץ 'חמשים סיפורים' (ירושלים תשי"ז), עמ' 411 ואילך. הסופר (שנולד בשנת תרנ"ה, ולדעה אחרת, תרמ"ז), כמובן שלא הכיר את החסיד רנ"ט, ואף אביו, הרב רש"ז מהאמיל, שנולד בשנת תרכ"ד, לא יכול היה להכירו היטב אלא רק לראותו בילדותו. אולם שניהם שמעו בוודאי מהאב הסב האדמו"ר מרעטשיצא, שהכיר את החסיד רנ"ט הן מתקופת הצ"צ בליובאוויטש והן מתקופת קאפוסט, גם היה קרובו, וגם שמע אודותיו מאנשי רעטשיצא, ששניהם כיהנו שם ברבנות.

התפילה וכל המתפללים (אף אלה המאריכים בתפילה כדרך החב"דיים) יצאו את האולם, נשאר הוא לבדו עומד בפניתו...

בין הבאים לחג לליובאוויץ היו גם בני עירו של הרב ר' נחום טוביה (רנ"ט) והם סיפרו לי דברים נפלאים ההולמים את האיש הגדול. לעתים תכופות קורה הדבר (מספרים הם), שהרב מאריך בתפילת הלחש שבמעריב ונשאר בבית הכנסת לאחר שכל המתפללים יצאו משם, וכשבאים למחרתו בבוקר להתפלל תפילת שחרית, מוצאים את הרב באותה הפינה אחוז כולו להבות הדביקות של אותה תפילה בלחש...

אחד מזקני החסידים היה אומר עליו, שאמנם נשמתו של רנ"ט נכנסה עם יום היוולדו לגוף שלו, אבל בעצם נשארה הנשמה כמלפני הלידה מעורה וקשורה בעולמות העליונים. ובשעת התפילה וההתעסקות בחסידות הוא נמשך למקורו העליון, ובקושי "חוזר" אחר כך לגופו שבעולם הזה.

והנה במקום רבנותו בפיראטיין, ואחר כך ברעציצה, היה אומר בכל שבת לפני עדתו מאמר חסידות בשעת שלוש סעודות. המאמרים האלה היו עמוקים מאוד, עד שבדרך כלל לא היה גומר את המאמר בשבת אחת, אלא היה אומר ומרחיב אותו המאמר (בהמשכים רבים משבת לשבת) במשך שנה ויותר. בני עירו הראו לי שני ספרים עבים, שכל אחד מהם מכיל כתבי יד מכורכים של מאמרי רנ"ט. הספר האחד נקרא בשם "וידעת"⁸, היינו כתבי יד של המאמר (בהמשכים רבים) על הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך", והספר השני נקרא "שמע ישראל", שהם כתבי יד מכורכים של המשכי המאמר על הפסוק "שמע ישראל ד' אלקינו וכו'". אכן, מבורך יהיה האיש, שיצליח להוציא בדפוס את שני הספרים המאמרים האלה ויזכה את הרבים מאורו הגנוז של האי גברא רבא.

⁸ בלקוטים ביאורים על תניא להחסיד רבי אברהם צבי ברודנא, הזכיר דרוש זה. וזה לשונו: ועל פי ההסבר על זה בדרוש וידעת הגדול (כתב יד) אות י"ב על פסוק כי אל דיעות ה'.

אגרת מכ"ק אדמו"ר הרש"ב על ענין קניית כתבי יד של הרנ"ט

[תרמ"ז]

ב"ה⁹ יום ד' ט"ז סיון

ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה אשר¹⁰ שי'...

על דבר כתבי קודש הרנ"ט ז"ל הנמצאים בקאלאניע נאווע פאלטאווקע, לכבודו בנקל להשיגם, יען הקאלאניע הנ"ל קרובה היא למחננו ויארסט¹¹ על הדרך מניקאליעב לזנאמענקא, ובודאי יש לכבודו מכירים שמה.

ועל דבר הכ"ק הנמצאים אצל ב"ד הרר"א בקעשינוב¹², לפי דעתי אי אפשר להשיג משם.

נא מכבודו להשתדל להשיג הכ"ק של הרנ"ט (בי בודאי נמצא בהם כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה), וכמה שניצרך לשלם עבורם או יעלה הוצאות יודיעני, ואשלח לו אי"ה תיכף ומיד בתודה חמה...

יקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י.

שד"ב

⁹ נדפס באגרות קודש ח"ו אגרת א'קכח.

¹⁰ מו"ה אשר: גרוסמן מניקוליוב.

¹¹ ויארסט: מדה רוסיית, שהיא קצת יותר מקילומטר.

¹² ב"ד הרר"א בקעשינוב: בן דודי הר"ר אברהם [במהרי"ן], באדמו"ר הצמח צדק, הגר] בקעשינוב. לימים הי' מחותנו של רבינו, וחותנו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

בכתב יד נרשם אחר הדרוש קיצור הפרקים

- א. אור, כח, שפע.
- ב. מה שכתוב בכחך הגדול.
- ג. מהו אין סוף, ובחינת פשוט, שלא יתכן בו בחינת השינוי וההתפעלות.
- ד. ענין החלל ומקום פנוי, וענין אמיתית הפשיטות.
- ה. ענין עשר ספירות הגנוזות, וענין יחיד אחד וקדמון.
- ו. מחשבה אחת דטהירו עילאה וטהירו תתאה, וענין צלם ודמות.
- ז. שני פירושים בפסוק עוטה אור כשלמה.
- ח. ענין שלהבת הקשורה כו', וניצוץ היוצא מצור החלמיש, ובגילוי השכל מכחו ההיולי.
- ט. ענין הצמצום, והשלשה רשימות.
- י. שני משלים לענין הצמצום והרשימות, וסוד המלבוש.
- יא. ענין הנקודה של הרשימו, והקו וחוט, וההפרש בין ענין הצמצום לבחינת פרסא המפסיק.
- יב. ענין חסד וגבורה שבעצמות, ומדריגות דאין ויש, ומה שכתוב כי אל דעות כו', וענין ביטול היש.
- יג. כל פרטי הבחינות מטהירו עילאה עד האצילות.
- יד. ענין עקודים נקודים וברודים, וכל פרטי ה' בחינות כו', וענין תהו ותיקון.
- טו. ענין מקור היולי.
- טז. שורש ענין אורות וכלים, ובחינת מעלה ומטה, שהתחלקות מצד הכלים, והאור פשוט.
- יז. סתירה לזה ששרש הכלים מבחינת סובב כל עלמין כו', וענין הכאת אור מקיף בפנימי כו', ומהתעבות האור נעשה הכלי, וענין חומר וצורה שבכל אחד מהם.
- יח. ענין ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ובחינת השתלשלות עילה ועלול, ומעלה יתירה שיש בכלים על האורות.
- יט. ענין השתלשלות העולמות, והשתלשלות הספירות כו', ואיך שהכלים אחד המה, ושרש האורות בבחינת החכמה, ושרש הכלים בבחינת הכתר, וענין חיבור האורות והכלים משרש הרשימו שפועל ענין הקו וחוט, ושני בחינות במאין ליש בצורות הכלים, והכלים עצמן.

כ. מה שכתוב בדבר ה' שמים נעשו, ופרטי הבחינות שבדיבור.

כא. ענין בחינת הכלים, ומה שלא נזכר בעץ חיים ענין הכלים, ושם הוי"ה באורות, ושאר שמות בכלים, וזהו שאמר בעץ חיים שעשר ספירות דאצילות הם כלים בערך הנשמה המתפשט בהם, ומה שאמר בעץ חיים שנפש רוח נשמה חיה יחידה אינם מתלבשים בגוף זולת על ידי אמצעי מלבוש זך, ומה שאמר שלגבי האין סוף נקרא אדם קדמון בשם גוף, ולגבי אדם קדמון נקרא האצילות בשם גוף, והאדם קדמון בשם נשמה, ומה שאמר דתחילת חיבור האורות וכלים בעקודים, ומה שאמר אל תטעה לומר כלים באדם קדמון.

כב. ענין עקודים נקודים ברודים באדם קדמון, מהבל דאדם קדמון יצאו עקודים כו', ענין אדם קדמון הסכם הכללי, ומה שאמר שבעקודים יצא כלי המלכות בראשונה, ויצאו האורות תחלה, וענין אור ישר ואור חוזר, ומה שאמר איך הכלים של הספירות, אף בעת חזרת אורותיהם כו', עם כל זה יש בהם שני מיני אורות, אור ישר ואור חוזר, וענין עלייתם, ומה שאמר ההארה ההכרחיות כו', ונקרא בחינת אחר, ומעלה יתירה בעלייתה, ונקרא נשמות חדשות, ענין רצוא ושוב, וחטא בני אהרן, וכח המעלה מייך נוקבין, והקלקול על מנת לתקן, ומה שמבואר בתורה אור, דהתיקון בעקודים, ומה שמבואר במקום אחר בעצמות אור אין סוף, וענין שכירת הכלים, וענין עקודים, והמשלים לזה, וענין מיעוט האור וריבוי הכלים בתיקון, ומה שאמר בחכמה אתברירו.

כג. תהו זה תחת זה, ותיקון התכללות, ומה שאמר שבעיגולים היה גם כן בחינת התכללות, ובתיקון התלבשות, ובתהו בחינת הכתרים, והתיקון שם מ"ה, ומה שלא נתגלו בתיקון רק תשע ספירות בבחינת כל העשר ספירות, וההפרש בין התכללות דתהו, והתכללות דתיקון, וענין התחלקות שבתהו ותיקון, תהו זה תחת זה, ותיקון התכללות, ומה שאמר שבעיגולים היה גם כן בחינת התכללות, ובתיקון התלבשות, ובתהו בחינת הכתרים, והתיקון שם מ"ה.

כד. מה שאמר שבעיגולים החיצון שבכולם משובח כו', ומה שהעיגולים נקרא בשם נפש, והתיקון בא בבחינת פרצוף אדם, ויש בו בחינת אור ישר ואור חוזר, ומה שבנקודים יצא הכתר בתחלה, וענין שם מ"ה החדש, ומה שאמר שנזדווגו יחד ע"ב וס"ג, ומבין שניהם יצא שם מ"ה החדש, והכל נכלל בכח האדם קדמון, וענין ההתכללות וההתלבשות, וענין דרך מעבור, מה שאמר בדרוש כרובים, וענין השראה.

כה. [ענין ארבע בחינות, כלים גופין ולבושים והיכלות] ענין בחינת הגופין, ומה שנקרא עולם הבריאה בשם גופין, בפרד"ס ענין אצילות בריאה יצירה עשיה

שכלולים זה מזה, וכן בנפש רוח נשמה חיה יחידה, ולהבין מה שאמר שהאצילות נקרא בשם גופין, ובריאה יצירה עשיה בשם לבושין, ומה שאמר בזהר תלת עלמין, ופירוש הרמ"ז עולם האין סוף, והאצילות, ובריאה יצירה עשיה, ומה שאמר בעץ חיים, אדם קדמון נשמה, ואצילות גוף, ובריאה יצירה עשיה לבוש.

כו. שלשה מיני אדם, להבין מה שהבחינו לשלשה, ובפרט יש ארבע, אצילות בריאה יצירה עשיה, ומה שאמר שאצילות נקרא נשמה, וההפרש בענין הבחנה לשלשה בתלת עלמין, וענין שלשה מיני אדם, וענין ארבע, אש רוח מים עפר, וענין השרפים, ומה שאמר שלושים כלים דאצילות נעשים נפש רוח נשמה לבריאה יצירה עשיה כו', ומה שאמר כד אנת תסתלק כו'.

כז. מה שבעשיה בהסתלקות הנפש ישאר הגוף, ומה שאמר ולכבודי בראתיו [יצרתיו אף עשיתיו, אף הפסיק הענין] כו', וענין ארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, ומה שאמר אבא מקנן באצילות כו', ומה שאמר מלכות דאצילות עתיק לבריאה, ומה שאמר שבינה דאצילות נעשה מסך כו', ומתפארת דבריאה כו', וענין הבל דגרמי.

כח. ענין הלבושים [שהם נבדלים לגמרי, ואיך יתכן לומר שלבושין תקינת לון], ומה שאמר ואחרי האש קול דממה כו', ומה שאור מקיף שורה על הלבושים, ולהבין מה שאמר שעולם העשיה עיקר בנינו מסובב כל עלמין.

כט. ענין ההיכלות [שהוא בעולם העשיה], ומה שאמר שהוא משירי המקיף, וענין השערות, ענין עתיק יומין ואריך אנפין, שניהם נקרא בחינת כתר, ומה שאמר שמדור הקליפות בין גופין ללבושין, וענין החשמ"ל, וענין קליפת נוגה, ומה שאמר בענין החשמ"ל שהוא הממוצע בין הקדושה לקליפת נוגה על דרך העטופים, ומה שאמר דהוא בחינת העור, בחינת הטוב מנוגה, ענין חשמ"ל, עליון או פנימי וחיצוני, ומה שאמר דמשכן קליפת נוגה דאצילות בבריאה.

ל. ענין אורות וניצוצות, רפ"ח ניצוצין.

דרוש וידעת

מהרב החסיד רבי נחום טוביה מפיראטין

צוקללה"ה נבג"מ זי"ע

ט"ז) והנה יש להבין מעתה ענין האורות וכלים, ששרשם ברשימו והקו כנזכר לעיל. דהנה קריאת שם אור, על דרך הכלל, הוא כמשל זיו ואור השמש, שלא יתכן בו איזה שינוי מהות כלל מצד עצמו, ולא איזה התחלקות פרטים. כי אם, כל עיקר השינוים והתחלקות הפרטים בהארתו, אין זה רק מצד הכלים. וכמו אם יעמדו לנגד זיו השמש זכוכית אדומה, יהיה גם מראה הזיו אדום. ואם יעמדו נגדו זכוכית ירוקה, יהיה גם מראה הזיו ירוק וכי האי גוונא. ובוודאי, לא שהזיו משתנה במהותו מצד עצמו, כי אם, עיקר השתנות הוא מצד הכלים. כי להיות הכלים משונים זה מזה, על כן, על ידם נשתנה גם האור המאיר בהם ובתוכם, ובא גם כן בהתחלקות הארת פרטים בשינוי מהותיים זה מזה. והוא כי זיו השמש המאיר על הכלי, מבהיק מראה הכלי. וזהו ההארה בשינוי הגוונין, כי זהו עצמו גוונין של הכלים, שמבהיקין ביותר על ידי הארת הזיו עליהם כו'.

וכמו כן יובן הנמשל למעלה, בבחינת אורות וכלים. כי האורות מצד עצמם המה פשוטים, שעל כן נקרא בשם אורות, וכנזכר לעיל במשל האור. רק פרטי התחלקות המדריגות ושינוי המהותיים מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, אין זה רק מצד הכלים. ולהיות הכלים משונים זה מזה, מכל פרטי המדריגות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, על כן גם האור המאיר בהם יוגבל ויוגדר כפי ערך תכונת הכלים, ועל כן נקרא בשם אורות לשון רבים, שבוודאי מצד עצמם אין בהם התחלקות פרטים, כי אם אור אחד פשוטה, הנמשכת בבחינת קו וחוט, ומאירה בתוך הכלים המגבילים את האור, ויהיה גם כן פרטים רבים בבחינת האורות, וכמו שמבואר בדרוש המתחיל קול¹³ מחצצים כו', שקריאת שם אור החכמה אור הבינה כו', אין זה רק על שם הארת אור בבחינת הכלים דחכמה ובינה כו', אבל לא מצד עצמו של האור. והיינו כנזכר לעיל במשל, שהאור מצד עצמו, גם בהארתו בפרטי הכלים, אין בו שום התחלקות פרטים, כי אם אור אחד פשוט כו', רק שמבהיק גוונין של הכלים כו'.

¹³ תורת חיים בשלח רמ, ג.

זהו גם כן למעלה, דכתיב אני הוי"ה לא שניתי כו', שגם באור וזיו המתפשט, אין בו שינוי והתפעלות כלל, ולא כחיות הנפש בגוף, וכמו שמבואר בדרוש המתחיל ויקחו¹⁴ לי תרומה ובאמרי בינה פרק י"ג¹⁵ כו', (כמו שאמר בפרד"ס שער עצמות וכלים פרק ד', שאפילו בהאור והזיו המלוכש בהכלים דעשר ספירות, אין בעצמות ההוא שינוי וגוונין כלל, לא דין ולא רחמים כו', כי כל זה רק על ידי הכלים כו'), (וכמו שיתבאר בענין חיי הנפש בגוף כו'). ואם כן, יובן לפי זה בכל ענין בריאת העולמות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, שיש בהם אורות וכלים, וכל עיקר התחלקות המדריגות הוא רק מצד הכלים המגבילים את האורות כו', אבל מצד האורות אין שום שינוי והתחלקות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, ושוה למעלה ולמטה בהשואה אחת, וכמו שכתוב אני הוי"ה לא שניתי כו'. וזהו שאמר ששרש האורות מבחינת הקו וחוט, דהיינו מצד עצמו של האור דקו וחוט, לא מצד שרשו ברשימו כנזכר לעיל, שהוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום, בבחינת הפשיטות בתכלית כו'. ושרש הכלים ברשימו, שהוא כח המגביל את האור, להיות בא בבחינת קו וחוט, וממנו בא גם כן שורש התהוות הכלים המגבילים את האורות, להיות באים בבחינת הגבול והתחלקות המדריגות דווקא כו', ודי למבין.

וביאור הדברים הללו הוא על דרך מה שאמר, דאור אין סוף, למעלה מעלה עד אין קץ, ולמטה מטה עד אין תכלית כו'. דהגם שנתבאר לעיל בבחינת אור אין סוף, למעלה מעלה כו', שזה קאי על שלילת האור מלהיות מקור לכל העולמות כו', שמושלל בתכלית מכל וכל כו'. אבל באמת, יש להבין בזה, דמה זה שנקרא בשם אור אין סוף. ונתבאר לעיל אות ב', דקריאת שם אור, אינו אלא על שם ההארה הבא להאיר דוקא, ואין סוף להתפשטותו של האור הזה. ואם כן, איך יתכן לומר בו ענין השלילה, למעלה מעלה כו', שהוא על שם שלילותו מהיות מקור לגילוי אור והתפשטות, וכנזכר לעיל אות י"ב. ואם כן, צריך לומר, דמה שאמר, אור אין סוף, למעלה מעלה כו', זה קאי על בחינת הרשימו, שהוא גם כן נקרא בשם אור, על שם שנמשך ומאיר לחוץ מן העצמות, ואין סוף להתפשטותו. אך המשכתו והארתו בא בבחינת ההסתר וההעלם, ומושלל בתכלית מכל גילוי אור, וזהו שנקרא למעלה מעלה כו', על שם שלילותו, בעילוי אחר עילוי, מבחינת הגילוי, שזהו ענין אור אין סוף למטה מטה כו', שהוא בחינת הקו וחוט שבא האור בגילוי למטה מטה, והן האורות שבכל הכלים, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כו'. ולהיות שנתבאר לעיל, דהקו וחוט הוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום,

¹⁴ מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות ח"א ע' רפב.

¹⁵ שער הק"ש לח, ב.

ואם כן הוא יותר נעלה מבחינת אור אין סוף, למעלה מעלה כו', שהוא הרושם שנשאר אחר הצמצום כו'. ובאמת, לפי מה שנתבאר לעיל, שניהם הם לפני הצמצום, והם אחדות אחד ממש, והוא בחינת אור אין סוף הפשוט וסוד המלבוש כו'. ואם כן, יובן, ששרש האורות, מבחינת אור אין סוף למטה מטה כו', שהוא אור אין סוף הפשוט, שממנו בא האור דקו וחוט כו'. ושרש הכלים, מבחינת אור אין סוף למעלה מעלה, שהוא סוד המלבוש, בחינת כח הגבול שבעצמות ממש, שממנו בא הרשימו, שהוא כח המגביל כנזכר לעיל, ועל כן ממנו בא התהוות הכלים המגבילים על האורות כו', ודי למבין.

אך הנה יש להבין מה שאמר בספרי הקבלה, דכל עיקרו של הקו הוא להיות מעלה ומטה, וכמו שאמר בעץ חיים¹⁶, דבין בעשר ספירות דעגולים ובין בעשר ספירות דיושר, יש בהם ענין מעלה ומטה, והיינו רק מצד הקו, שהקרוב יותר אל ראשית הקו נקרא מעלה כו'. ולפי מה שנתבאר לעיל, דהאור דקו וחוט הוא אור הפשוט שלפני הצמצום, ואינו בא מצד עצמו בהתחלקות המדריגות כלל וכלל, ואם כן לא יתכן מצידו ענין מעלה ומטה, שזהו על כל פנים התחלקות המדריגות, שאין זה, לפי מה שנתבאר לעיל, כי אם מצד הרשימו דוקא, וכנזכר לעיל.

ויש להקדים מתחלה ענין ובחינת מעלה ומטה, מהו. דהנה נתבאר בעץ חיים¹⁷, שהקו, ראשיתו מבחינת האור אין סוף, אבל בסיומו של הקו, אינו מגיע עד בחינת האור אין סוף ואינו מתחבר עמו כו', וכמו שמבואר שם, שהאור אין סוף הוא בבחינת עיגול, וממנו בא הקו וחוט, ואינו מסתיים בסופו, להתחבר עם העיגול כו'. וזהו ענין מעלה ומטה בדרך כלל, כמו שאמר בעץ חיים, דהקרוב יותר אל ראשית הקו, נקרא מעלה, מצד שראשית הקו יש לו חיבור לעיגול האור אין סוף, וכל מה שנתרחק יותר מן העיגול, נקרא מטה כו'. וכך כתב במבוא שערים¹⁸ ואוצרות חיים¹⁹, שחיבור הקו בהעיגול, מצד הגילוי נקרא מעלה. וסיומו, שאינו מחובר בו, שאין בו הגילוי כל כך, נקרא מטה כו', ודי למבין.

¹⁶ שער א ענף ב.

¹⁷ שער א ענף ב.

¹⁸ שער ראשון פ"א ח"ב.

¹⁹ שער העיגולים.

וביאור הדברים הללו, בהקדים ענין מעלה ומטה הנקרא לפי השגתינו, בפרטי המדריגות שבכל הארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, וכמו עולם העליון ועולם התחתון כו' וכי האי גוונא. וכידוע, שבדרך כלל, נקרא כלים דאצילות בשם גופין, וכלים דבריאה יצירה עשיה בשם לבושין, ויש גם בבחינת הלבושין שלשה מדריגות זה למטה מזה, וכידוע המשל לזה מלבושי הנפש, שהן מחשבה דבור ומעשה. שהמחשבה הוא לבוש פנימי, והמעשה הוא לבוש חיצוני, והדיבור הוא אמצעי כו'. והענין, דהנה מה שנקרא האצילות בשם גופין, הוא כמשל התאחדות איברי הגוף עם אור הנפש המתלבש בתוכן, עד שכאחד הם ממש, עד שיפעול אור הנפש בהם כרצונו, כי מתאחדים בחיבורם יחד, באחדות אחד בתכלית.

כמו כן יובן בכלים דאצילות, שמתאחדים עם האורות, והיו לאחד ממש, וכמו שאמר בספרי הקבלה, דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד בהון. מה שאין כן בחינת הלבושין דבריאה יצירה עשיה, שהן כמשל הלבוש, שהוא דבר נפרד מן המלובש בו, וכמו כן יובן בעולמות דבריאה יצירה עשיה. והראיה, מן הנבראים דבריאה יצירה עשיה, שאינן מתאחדין עם האור האלקי, להיות האור האלקי פועל בהם כרצונו מצד עצמו, כי אם שמתקרבים להאור האלקי על ידי השגתם והתפעלותם, כשמשיגים ומתבוננים באור האלקי ומתפעלים ממנו. (מה שאין באצילות, שהביטול הנמצא שם להאור האלקי, הוא מצד האור האלקי עצמו, שאינם נפרדים ממנו, ולא יתכן בהם כלל בבחינת ההשגה וההתפעלות, שאיננו אלא בדבר נפרד כידוע כו'). רק שיש בהם שלשה מדריגות, ועל דרך הנזכר לעיל בלבוש פנימי ואמצעי וחיצוני כו', שהביטול דנבראים שבעולם הבריאה, הגם שזהו גם כן מצד השגתם, וכמו השרפים שאומרים קדוש כו', דהיינו שמשיגים איך שקדוש כו', אך השגתם מביאם לבחינת הביטול במציאות בתכלית, ועל כן נקראים שרפים, כדבר הנשרף, (וכמו שיתבאר אם ירצה ה' לקמן בסיעתא דשמיא). מה שאין כן חיות הקודש שביצירה, שמתפעלים ברעש גדול, שאין זה כל כך בבחינת הביטול במציאות, ומכל שכן האופנים שבעשיה, שהוא בבחינת השתחווואה, כסיבוב הגלגלים וכי האי גוונא, שאין זה רק בבחינת ביטול היש לבד. וכל זה ההתחלקות המדריגות בפרטי הארבע עולמות, הוא בסיבת גילוי האור בהכלי והתאחדותו עמה. שבעולם האצילות, מתאחדים בתכלית. בבריאה, אין זה בהתאחדות כל כך. וביצירה ובעשיה, יותר אינם מתאחדים כו', (וכמו שיתבאר אם ירצה ה' באריכות, בפרטי הארבע עולמות ובפרטי הכלים, כמו גופין ולבושין והיכלות, ביאורם לקמן בסיעתא דשמיא).

והנה בעולם האצילות, שמתאחדים הכלים עם האורות, ולפי מה שנתבאר לעיל בשרש שרשם של האורות והכלים בעצמות אור אין סוף שלפני הצמצום, שהוא בחינת אור

אין סוף הפשוט וסוד המלכוש כו', שבעצמותו, הם באחדות פשוטה בתכלית, וכמו שנתבאר לעיל במה שנקרא בשם אין ויש, שהמה בעצמות, בחינה אחת ממש. ואם כן יובן, שבעולם אצילות, שיש בו התאחדות הכלים עם האורות, יש בו גילוי עצמות אור אין סוף שלפני הצמצום, מה שאין כן בבריאה יצירה עשיה. וגם בבריאה יצירה עשיה יש הפרש גדול בין זה לזה. שבעולם הבריאה, שיש על כל פנים ביטול בתכלית להכלי אל האור, מה שאין כן ביצירה כנזכר לעיל. ואם כן, יש בעולם הבריאה יותר גילוי מבחינת אור אין סוף שלפי הצמצום, מבעולם היצירה. שביצירה, נפרדת הכלי מהאור, ואין זה כמו בעצמות אור אין סוף שלפני הצמצום כנזכר לעיל. וכך ביצירה לגבי עולם העשיה, שבו נפרדת יותר הכלי מן האור, גם מבעולם היצירה כידוע.

והנה באמת, גם עולם האצילות בכלל, אינו נקרא רק בחינת אדם דעשיה, בערך המשכת הקו וחוט, וכמו שיתבאר אם ירצה ה', במה שנקרא בשם גופין, שעל כל פנים, לא יתכן בו גילוי האור, כמות שהוא מצד עצמו. וכמשל איברי הגוף, המסתירים על כחות הנפש המתלבש בתוכם, שאינם מתגלים באיברי הגוף, כמהותם של הכחות מצד עצמם, רק שמתאחדים הכחות עם איברי הגוף, להיות פועלים בהם כרצונם כו', ועל כן נקרא עולם האצילות בשם גופין בכלל. מה שאין כן למעלה יותר מבחינת האצילות, בוודאי יש יחוד יותר, וכמו שנתבאר לעיל בבחינת האדם קדמון, שנקרא אור כללי. ומכל שכן בראשית הקו וחוט, שלמעלה מבחינת האדם קדמון, שנקרא אצילות בכלל, כנזכר לעיל בשם הדרוש דג'²⁰ מיני אדם כו', והוא מצד קירובו אל העיגול דאור אין סוף שלפני הצמצום. וענין קירובו, רוצה לומר, בחינת הגילוי דעצמיות אור אין סוף שיש בו. מה שאין כן למטה מטה, שאין בו בחינת הגילוי דאור אין סוף, וכמו בעולם העשיה וכי האי גוונא, נקרא סיומו, שאינו מתחבר עם העיגול כו', שהוא רחוק מן העיגול. ורוצה לומר, שאין בו הגילוי דעצמות אור אין סוף שלפני הצמצום כו'. וזהו עצמו נקרא בשם מעלה ומטה, בבחינת הקו וחוט. וכמו שאמר בספרי הקבלה, דהקרוב יותר אל העיגול, נקרא מעלה כו', וכמו שמבואר במבוא שערים²¹ ואוצרות חיים²², שזהו מצד הגילוי דווקא כנזכר לעיל.

ואם כן יש להבין בכל זה, שכל זה השינוי הוא מצד הכלים דוקא, בהתחברותם עם האור או בהפרדם ממנו, אבל לא שהשינוי הוא בהאור, דשוה מלמעלה ולמטה, וכנזכר

²⁰ אור התורה ענינים ע' עז.

²¹ שער ראשון פ"א ח"ב.

²² שער העיגולים.

לעיל, שהוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום כו'. ומה שאמר, דכל עיקרו של הקו, להיות מעלה ומטה. רוצה לומר, שכל עיקרו, מה שבא בבחינת קו וחוט לבד, ששרשו ברשימו, שהוא כח המגביל, הוא להיות מעלה ומטה, כי מזה שבא בהגבלה, מזה עצמו שרש הכלים המגבילים, והוא עצמו בא בבחינת קו וחוט, היינו להאיר בדרך פרט, לפי ערך הכלים דווקא, כמו שנתבאר לעיל באריכות, ולא שיפעול הגילוי כמהותו, שהוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום, וזהו מצד כח הרשימו דווקא, (וכנזכר לעיל אות י"א, במה שנקרא בשם קו וחוט). ועל כן, בוודאי יבא גם האור בבחינת פרטים רבים ובהתחלקות המדריגות, וכנזכר לעיל, במה שנקרא בשם אורות, לשון רבים, והוא מצד הגבלת הכלים דווקא, שהאור מאיר בהם כמהותם, וכנזכר לעיל במשל זיו השמש, שבא בפרטי שינוי המראות כפי גווני הכלים. והיינו, דהגם שמצד עצמו של האור, אין בו מצד עצמו שום התחלקות פרטים, ושוה בהשוואה אחת, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, אבל גילוי בהכלים, הוא כפי מהות הכלים, כך נראה האור, וכמו שנקרא אור החכמה, אור הבינה כו', וכמו שמבואר בדרוש דקול מחצצים כו'.

וענין פרטי התחלקות המדריגות בהאור, היינו שנתמעט במיעוט אחר מיעוט, שהוא בחינת הסתר אחר הסתר כו', עד שלמטה מטה, הוא במיעוט יותר, מצד גודל ההסתר, מסיבת הכלים שלמטה. כי הכלים שלמעלה, הם דקים יותר, ונעלים בעילוי, (בלשון אידיש, איידלער), עד שאינם מסתירים כל כך על האור. והכלים שלמטה מטה, הם עבים ופחותים ביותר, עד שמסתירים לגמרי על האור, ואין נראה בהם האור, כי אם במיעוט בתכלית.

ויובן על פי הנזכר לעיל בשורש הכלים, מבחינת אור אין סוף למעלה מעלה כו', שנתבאר לעיל, במה שנקרא אור אין סוף, שהוא אור הבא בדרך המשכה, אך בבחינת הסתר והעלם, ויש בבחינת ההסתר וההעלם, פרטים רבים, הסתר אחר הסתר. וזהו שאמר, אור אין סוף למעלה מעלה כו', שפרטי ההסתר בא בהתחלקות מדריגות רבות, הסתר אחר הסתר כו', ומזה עצמו בא גם כן האור, בפרטי התחלקות מדריגות רבות, במיעוט אחר מיעוט כו', וזהו שאמר, אור אין סוף למטה מטה כו'. ובחינת אור אין סוף למטה מטה כו', הוא מצד שאור אין סוף הוא למעלה מעלה כו', ודי למבין.

והנה בוודאי, גם זה אמת מה שנתבאר לעיל אות י"ב, בענין אור אין סוף למעלה מעלה, על דרך שלילתו בעצמו, בעילוי אחר עילוי, מכל איזה מהות גילוי, (שנקרא בחינת אין האמיתי, שלמעלה מבחינת יש האמיתי, כנזכר לעיל). ומזה עצמו בא בהמשכה בחינת ההסתר אחר ההסתר, מפני שמושלל מבחינת הגילוי בתכלית, שזהו כפירוש השני בענין אור אין סוף למעלה מעלה כו' כנזכר לעיל. ואם כן יובן, שמה שבא בבחינת ההסתר בתכלית, שרשו למעלה יותר בבחינת השלילה דעצמיות

בתכלית. וכל שאינו בהסתר כל כך, אין שרשו למעלה בבחינת השלילה דעצמיות כל כך. והגם שלמעלה בעצמותו בבחינת השלילה שלו, לא יתכן בחינת התחלקות המדריגות חס ושלום, אבל רוצה לומר, דבבחינת ההסתר בתכלית, שם ניכר יותר בחינת השלילה בתכלית. וכל שאינו בהסתר כל כך, אינו ניכר שם כל כך בחינת השלילה בתכלית.

ועל פי זה, יובן בבחינת האורות והכלים, שהם הפוכים בתכלית, זה מזה. דוודאי מצד האורות, יש מעלה בבחינה היותר עליונה, מבחינה היותר תחתונה. וכמו בפרטי הארבע עולמות, שיותר יש גילוי האור בבחינת האצילות, מה שאין כן בבריאה יצירה עשיה, שנתמעט האור בבחינת מיעוט אחר מיעוט, עד שבעולם העשיה, שם מיעוט האור בתכלית. וכן בעשר ספירות, יש מעלה באור הכתר, יותר מאור החכמה כו', עד אור הנזכר לעיל שהוא למטה מכולם. אבל בבחינת הכלים, יש מעלה בבחינת היותר אחרונה ותחתונה, מבבחינת היותר עליונה. כי מפני שבבחינת היותר תחתונה, שמה שהכלים באים בבחינת ההסתר בתכלית, ומושללים מבחינת הגילוי לגמרי, שם ניכר יותר בחינת השלילה דעצמותו כנזכר לעיל. עד, שבעולם העשיה, מצד הכלים דעשיה, שהם באים בבחינת ההסתר בתכלית, שמה ניכר יותר בחינת השלילה דעצמותו, יותר מבבחינת הכלים דאצילות, שאינם באים בבחינת ההסתר כל כך כנזכר לעיל. ואם כן, אין ניכר בהם בחינת השלילה דעצמותו כל כך. וכן בכלי המלכות, ניכר יותר בחינת השלילה דעצמותו, יותר גם מבחינת כלי הכתר וכנזכר לעיל.

(ואפשר לומר שזהו ההפרש בכלל בין עשר ספירות דאור חוזר, שהוא עשר ספירות דעיגולים, כמו שמבואר בשער האמונה פרק מ'²³, שבדרך כלל, העיגולים הם בבחינת אור חוזר, והיושר בבחינת אור ישר. וידוע, שבעשר ספירות דאור ישר, הכתר קודם לחכמה כו', והמלכות אחרון מכולם. ובעשר ספירות דאור חוזר, נהפוך הוא, שהמלכות קודם כו'. כי בדרך כלל, אור חוזר, הוא על דרך השלילה, שמזה תבא למטה בחינת אור חוזר (שהוא בחינת הרצוא). ואור ישר, הוא על דרך הגילוי, שהוא בחינת השוב. וכנזכר לעיל, שבבחינת השלילה, יש מעלה במלכות, גם מבחינת הכתר, והיינו בבחינת הכלים כו'. (והיינו בשרשם, שהוא בחינת רצוא, אבל כמות שהם בבחינת מציאת, המה דווקא מחמת בחינת המסך וההסתר, כמו שאמר בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק י"ד). אבל באור ישר, שהוא בבחינת הגילוי, דהיינו בבחינת האורות, יש מעלה בבחינת הכתר כו', והמלכות אחרון מכולם כו'.

²³ סז, א.

ואפשר עוד לומר, שזהו שאמר בעץ חיים²⁴ שער עקודים נקודים ברודים, שבבחינת העקודים, יצא מלכות בראשונה כו'. והוא על דרך מה שנתבאר לעיל בבחינת עשר ספירות דעקודים, שכל עיקר עקודתם בכלי אחד, הוא מצד אור עליון המאיר עליהם. והיינו, שהגם שמצד מהותם הם בבחינת שונות זה מזה, והראיה, שיצאו בנקודים בבחינת פירוד זה מזה. אך מפני האור העליון שמאיר עליהם, שנרגש בהם בחינת השלילה ממהות, מצד ביטולם לאור העליון, ועל דרך מה שמבואר בשם הרב המגיד זכרונו לברכה, על פסוק עושה שלום במרומיו כו', שהוא על דרך שני שרים המנגדים זה לזה, וכשיבואו לפני המלך, מצד ביטולם לגבי רוממות המלך, יתבטלו ממהותם שלהם, ועל כן נעשה שלום ביניהם, והיו לאחדים. ואם כן, כשנרגש בהם בחינת השלילה, בוודאי יש מעלה בכלי המלכות, יותר מכולם. וכלי הכתר, אחרון מכולם, כנזכר לעיל.

והגם שבחינת העקודים הוא בבחינת היושר, כי העיגולים מתחילים בנקודים, כמו שאמר בעץ חיים²⁵, אך גם בעשר ספירות דיושר, יש שני בחינות דאור ישר ואור חוזר, וכמו שמבואר בשער האמונה²⁶, רק שהעיקר של מציאת הכלים דעקודים הוא מצד בחינת אור חוזר, כמו שיתבאר אם ירצה ה'. וגם בבחינת העיגולים דנקודים שנתבאר בדרוש המתחיל לרוקע²⁷ הארץ כו', שהם בבחינת אור חוזר, ואף על פי כן, אמר בעץ חיים²⁸, שבנקודים, יצא הכתר ראשונה כו', יתבאר לקמן אם ירצה ה', שעיקרם בחינת אור ישר כו'. וגם לפי מה שמבואר בתורת חיים, דרוש דהפלגה²⁹, שבחינת העקודים הוא בבחינת הנקודה של הרשימו, שממנו שרש הכלים, וכמו שאמר בעץ חיים בשער העקודים, שמכאן שרש התחלת הכלים, רק שהם בתכלית הזכות, ועל דרך שנתבאר לעיל, דעקודים, בבחינת אדם קדמון, וכנזכר לעיל. ועל כן נאמר על בחינת העקודים, שיצא המלכות בראשונה, וכנזכר לעיל, שבבחינת הכלים, יש מעלה בכלי המלכות, יותר מכולם כו', ודי למבין).

²⁴ שער ו פרק ב.

²⁵ שער ח פרק א.

²⁶ פרק מ.

²⁷ מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' קצז.

²⁸ שער ח פרק ד.

²⁹ תורת חיים נח סו, ג.

ועל כל פנים, יובן מכל הנזכר לעיל, דכל עיקר ענין התחלקות המדריגות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, הוא מצד הכלים, ששרשם ברשימו. אבל האורות, מצד עצמם, המה פשוטים בתכלית, כי שרשם בקו וחוט, שהוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום כו'. ועל כן, לא יש שום התחלקות המדריגות, מצד האורות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כנזכר לעיל, ודי למביין³⁰.

י"ז) אך הנה באמת יש סתירה לכל הנזכר לעיל, ממה שמבואר בכמה מקומות, (עין שערי אורה שער הפורים על פסוק יביאו³¹ לבוש מלכות כו'), על דרך הכלל, ששורש הכלים בבחינת סובב כל עלמין, ושורש האורות בבחינת ממלא כל עלמין. וידוע, שכל עיקר התחלקות המדריגות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, הוא בבחינת ממלא כל עלמין. אבל בבחינת סובב כל עלמין, עליו נאמר, את השמים ואת הארץ אני מלא, ושוה ומשוה מעלה ומטה, ואין בו שום התחלקות המדריגות כלל וכלל. ולכן נאמר בדרוש המתחיל יביאו³² לבוש מלכות כו', גם על מציאת הכלים, שאין שום הפרש מעלה ומטה, בין כלי היותר נעלה, עם כלי היותר מטה. דמשמע שם, שכל עיקר ענין מעלה ומטה בהכלים, הוא מצד האורות, שהמה בבחינת ממלא כל עלמין דווקא, וזהו להיפוך מכל הנזכר לעיל.

אך באמת, יש לומר גם כפי מה שנתבאר לעיל, ששורש הכלים ברשימו, שהוא כח המגביל, ובוודאי לא יתכן לומר שיש בכח המגביל הזה דרשימו, התחלקות מדריגות רבות, כי אם שהוא כח המגביל בכלל. ואם כן, מאין יבא התחלקות המדריגות בשינויי מהות הכלים זה מזה, וכנזכר לעיל. אך הענין הוא, בהקדים מה שאמר בזוהר, אנת הוא כנשמתא לגופא כו', שזהו המשל בכלל, לבחינת האורות והכלים. שענין התלבשות האורות בהכלים, הוא כנשמתא לגופא. והאורות נמשלו לבחינת הנפש, והכלים נמשלו לבחינת איברי הגוף.

ויש להבין מתחילה ענין התלבשות הנפש בהגוף, דלכאורה אפשר לומר באור הנפש שמתלבשת ובאה באיברי הגוף, שהאור מצד עצמו הוא פשוט בתכלית בלי שום התחלקות פרטים, כי אם כל עיקר ההתחלקות בפרטיות הכחות הוא מצד שמאירה בתוך איברי הגוף, שהמה משונים בבחינת התחלקות זה מזה, וכנזכר לעיל במשל אור וזיו השמש, שהאורות הפרטיים בשינוי המראות, הוא רק מצד שינויי גווני הכלים

³⁰ קיצור פרק טז: שורש ענין אורות וכלים, ובחינת מעלה ומטה, שהתחלקות מצד הכלים, והאור פשוט.

³¹ פרק מז.

³² שערי אורה פרק נא.

דווקא. וכמו כן נאמר באור הנפש, שההארה שמאירה בתוך חומר כלי המוח, נעשה מזה בחינת השכל חכמה ובינה. ובתוך הלב, נעשה מזה המדות חסד גבורה תפארת כו'. ובעין, ראייה. ובאוזן, שמיעה, וכי האי גוונא. שכל זה מצד הכלים דוקא כו'.

אך הנה באמת אי אפשר לומר כל זה באור הנפש בתוך איברי הגוף, כי הרי כלי הגוף, אחת המה, ואין הפרש כלל ביניהם במהותם מצד חומר גשמיותם. כמו איברים החיצונים, כן איברים הפנימים דמוח ולב והריאה והכליות וכי האי גוונא, בשר אחת המה, בלי שום שינוי כלל. ואם מצד מזיגת הכלים, גם זה לא יתכן, דהרי ידוע בענין מזיגת הכלים, שהוא בענין חם ויבש קר ולח כו', ואנו רואים שחם ויבש וקר ולח שבחומר כלי המוח, הוא מזג מוכן לקבל צורת השכל, וחם ויבש וקר ולח שבחומר כלי הלב, מזג מוכן לקבל צורת המדות, וכן בשאר האיברים וכידוע.

אך הנה באמת, גם בנפש עצמה, קודם בואה לגוף, יש בה כל העשר כחות, כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת כו', וגם לבושי הנפש שהן מחשבה דיבור ומעשה, יש בנפש עצמה, שלא מצד התלבשותה באיברי הגוף. וכענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, ששמע שתי רוחות מספרות זו עם זו כו', (ועל דרך מה שמבואר באגרת הקודש³³ על פסוק ויעש דוד שם, בענין כ"ב אותיות שבנפש עצמה, וכמו שיתבאר אם ירצה ה'). וכמו השגות הנשמות בגן עדן, שמשיגים את האור האלקי בבחינת חכמה ובינה שבנפשם, וכן כתיב צדיקים ילכו מחיל כו', שיש בהם בחינת ההליכה כו'. וכי האי גוונא, כל הכחות, ישנם בנפש עצמה, שלא מצד התלבשותה באיברי הגוף. רק, שבוודאי, לא ישתווה ערכם של הכחות הנפשיות, לכמות שהם מתלבשים ובאים בתוך איברי הגוף. והוא, כי בנפש עצמה, המה בבחינת הרוחניות בתכלית, מושללים מכל בחינת הגבול דגשמיות איברי הגוף. ועל כן, הגם שהם עשר כחות, יתאחדו כאחד ממש, ועל דרך שנאמר באמרי בינה פרק ח'³⁴, בענין מה שבכח אחד יכלה כל הנפש, שזהו מצד עצמו של הכח, כמות שהוא מצד עצמות הנפש, שמתאחדים כאחד ממש כל הכחות כולם, והיו לאחד. והוא מצד שאין כלים המגבילים אותם, כמו איברי הגוף המגבילים להכחות, ועל כן המה אז מוגבלים כל אחד במהות שונה מחבירו, ולא יתאחדו כאחד ממש. וכמו השכל והמדות, שמשונים זה מזה, ועל כן, מצד רוחב ההשכלה, לא יבא לגילוי התפעלות המדות, כי אם אחרי הסתלק כל רוחב ההשכלה, ולא ישאר רק בחינה היותר תחתונה שבשכל, שהוא הנקרא בכך, כידוע, אזי דווקא

³³ אגרת ה.

³⁴ לב, ג.

יבא גילוי התפעלות המדות שבלב כו', והוא מצד שכבר באו בהתלבשות באיברי הגוף, המגבילים אותם, להיות כל אחד משונה במהותו מחבירו כו'.

ועל כן, גם זה, יש הפרש הגדול בין הכחות הנפשיים להכחות הגופניים. שהכחות הנפשיים, מצד רוחניותם, הם בבחינת הפשיטות ובלי גבול. מה שאין כן בכחות הגופניים, שמוגבלים המה, לומר עד פה תבא ולא יותר, ועל דרך דוגמא, הראיה בעין, עד שישים ריס, וכי האי גוונא בכל הכחות כו'. מה שאין כן בכחות נפשיים, שאין גבול להם, לומר עד פה תבא כו'. ונמצא, שאיברי הגוף, פועלים בהכחות שלשה דברים. האחד, השתנותם מרוחניות לגשמיות, שאין דומה עונג וצער שבנפש, שהמה רוחניים בתכלית, לעונג וצער הכחות הגופניים, שהמה גשמיים. והשני, שהכחות הנפשיים, מצד רוחניותם, מתאחדים בתכלית, והיו לאחד ממש. מה שאין כן הכחות הגופניים, שכל אחד משונה מחבירו, ואינו מתאחד עמו כנזכר לעיל. והשלישי, בשיעור הגבלתם. שלכחות נפשיים, אין להם גבול, לומר עד פה תבא כו'. מה שאין כן בכחות גופניים, וכנזכר לעיל בראיה שבעין, עד שישים ריס ולא יותר כו'.

והעולה מכל הנזכר לעיל, דהגם שהאורות, שהם כחות הנפש מצד עצמם, המה פשוטים, עד שמתאחדים והיו לאחד, בלי שום התחלקות כלל וכלל. אבל כשבאים בתוך אברי הגוף, שהמה הכלים, אז דווקא יהיה בהם התחלקות פרטים רבים כנזכר לעיל. והגם שהאיברים מצד עצמם, אחת המה, באין שום התחלקות, וכנזכר לעיל שבשר אחת המה. כמו איברים החיצונים, כן איברים הפנימיים כו'. ואף על פי כן, בחיבור האורות והכלים, יהיה מזה בחינת ההתחלקות דווקא. והוא מפני, שבאמת, האורות מצד עצמם, המה משוערים בבחינת התחלקות דעשר כחות. רק, מצד רוחניותם, כשנכללים בנפש עצמה, נשואים בנושא אחד, והיו לאחדים. אך מצד איברי הגוף, שהמה בכלל כחות המגבילים, ועל כן מגבילים לכל אור ואור מן הנפש, שיהיה מוגבל דווקא, ועל כן ממילא יבא מזה בחינת ההתחלקות כנזכר לעיל, ודי למבין.

ויובן מזה הנמשל למעלה, על דרך מה שנתבאר לעיל אות זיי"ן, בבחינת אחד וקדמון שלפני הצמצום, שהוא אור המשוער בשלימות עצמותו, בבחינת עשר ספירות הגנוזות בעצמותו, ולא שחס ושלום זהו מצד בחינת הכלים, שמגבילים להיות בבחינת עשר, כי אם זה מצד שלימות עצמותו דווקא, כמו שנתבאר לעיל באריכות, וזהו סוד המלבוש כנזכר לעיל, והם בבחינת אחדות פשוט בתכלית הפשיטות, באין שום התחלקות ביניהם חס ושלום כנזכר לעיל. ומזה עצמו הוא האור דקו וחוט, וכנזכר לעיל, שהוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום. ועל כן, גם האור דקו וחוט, מצד עצמו, לא יש בו חס ושלום שום התחלקות פרטים, כי אם אחדות פשוטה בתכלית. אך על ידי הכלים, ששרשם ברשימו, שהוא כח המגביל, ועל כן הכלים המה מגבילים

להאורות. ועל כן, ממילא, בחיבור האורות בכלים, יבוא מזה ענין ובחינת ההתחלקות כנזכר לעיל. והגם שהכלים, מצד עצמם, לא יש בהם שום בחינת ההתחלקות, כי אינם רק בחינת כח ההגבלה בכלל, ששרשם ברשימו, שהוא כח המגביל, ואין בו שום התחלקות פרטיות כלל. אך מצד שהאורות, באמת, מצד עצמם, הם בבחינת עשר על כל פנים, רק מצד רוחניותם והתכללותם בעצמיות אור אין סוף, המה נשואים בנושא אחד, ובבחינת האחדות הפשוטה בתכלית. אבל בחיבורם עם הכלים המגבילים, יבא מזה דווקא בחינת ההתחלקות כנזכר לעיל.

ולפי זה יובן, שבבחינת הכלים, נראה יותר בחינת הפשיטות דעצמות, מבבחינת האורות. כי האורות, הגם שמצד עצמם, המה בבחינת אחדות הפשוטה בתכלית, אבל כשבאו בבחינת ההגבלה, אז יבאו בבחינת ההתחלקות, עד שכל אחד משונה מחבירו. מה שאין כן בבחינת הכלים, שגם בבואם בבחינת ההגבלה, להיות כל כלי וכלי מיוחד להאור שלה, (וכמו שיתבאר), ואף על פי כן, גם אז, מהות הכלים, אחת המה, וכנזכר לעיל במשל איברי הגוף. דהגם שכל אבר ואבר, מיוחד לאור שלו, כמו עין לראות ואוזן לשמוע וכי האי גוונא, ואף על פי כן, גם אז, איברי הגוף מצד עצמם, מהות אחד המה, וכנזכר לעיל, ששויים המה בהשואה אחת, במהות חומר גשמיותם, כי בשר אחת המה. וזהו שמבואר על פסוק יביאו לבוש מלכות, שמצד הכלים, (וכן כתב בעץ חיים שער אוזן חוטם פה בהג"ה³⁵, שכל הכלים שויים, רק יש הפרש בהתפשטות האורות), שוה בהשואה אחת, כלי היותר עליונה, כמו כלי החכמה, עם כלי הבינה היותר תחתונה כו', ודי למבין. ואם כן, בבחינת הכלים, נראה יותר בחינת הפשיטות דאור אין סוף, מבבחינת האורות כנזכר לעיל, ודי למבין.

אך יש להבין, דלפי מה שנתבאר לעיל, דכל עצמיות של הכלים, הוא רק כח ההגבלה להאורות, ואם כן, למה הכלים מיוחדים בתכונתם ומזגם, כל כלי וכלי לאור בפני עצמו. כמו חומר מוח, מיוחד בתכונתו ומזגו לאור השכל דווקא, וכלי העין לאור הראיה, וכי האי גוונא בכל איברי הגוף, מיוחדים המה לאור המיוחד להם. ואם שאנו רואים, שלפעמים יבואו האורות בכלים שלא שלהם, כמו כשכותב דבר שכל, הרי היד, כלי לאור השכל, שעובר על ידו. וכן, אם כשיכתוב דברי אהבה שמושך את הלב, שהיד כלי לאור האהבה, וכי האי גוונא בשארי הכחות בכלים שלא שלהם. אך אין זה כמו התלבשות כל אור בכלי המיוחד, שבא בגילוי בהכלי שלו, דהיינו שמורגש בהכלי שלו במהותו ממש, וכמו השכל במוח וכי האי גוונא. מה שאין כן, כשכותב ביד דבר שכל, שאז היד כלי להשכל, אין השכל בא בגילוי ביד כי אם בהעלם, דהיינו שאין היד

³⁵ שער ד פרק א.

מרגיש מהות השכל, כי אם מהות כח התנועה, שהוא אור המיוחד לכלי היד. (ועל כן נקרא דבר שכל שעל ידי היד, בחינת דרך מעבור. וכח התנועה ביד, נקרא התלבשות. וכמו שיתבאר אם ירצה ה' כל זה ההפרש בין דרך מעבור להתלבשות, ועיין בדרוש המתחיל להבין³⁶ ענין פסח ומצה כו' ובדרוש המתחיל יין³⁷ ושכר אל תשת כו').

אך הענין הוא על דרך מה שאמר בספרי הקבלה³⁸, דמהכאת האור מקיף בפנימי, כשפוגעין זה בזה, מזה נעשה התהוות הכלים. וביאור הענין על פי הידוע, שבסיבת הגדלת האור, יבוא הגדלת הכלי, כמו שמבואר בשער היחוד פרק כ"ז³⁹ ובפרק ל'⁴⁰ בסופו. וזהו שאמר בספרי הקבלה, שמהתעבות האור, נעשה הכלי. ועל פי מה שנתבאר לעיל, יובן זה ביאור היטיב בסיעתא דשמיא, כי האור דקו וחוט, הוא אותו אור עצמו שלפני הצמצום, שהוא אור המשוער בבחינת עשר ספירות, רק שהמה בבחינת אחדות פשוט בתכלית כנזכר לעיל. ומצד הרשימו, שהוא כח המגביל כנזכר לעיל, שעל כן יבואו העשר ספירות בהתחלקות ובבחינת הגבול, כנזכר לעיל, בשלשה דברים. שכח המגביל, פועל בהאור הבלתי גבול. ואותו עביות האור, שהוא הגבלתו, הוא עצמו בחינת כלי שלו. ועל כן, יבא מזה פרטי הכלים. כי לפי מה שנתבאר לעיל בשרש הכלים ברשימו, שהוא כח אחד המגביל, ואין בו התחלקות פרטים, ואינו אלא שעל ידי הגבלתו, יבואו האורות בפרטי ההתחלקות. אך מאין יבאו הכלים הפרטים, אם לא זהו עצמו הגבלת האורות, וכנזכר לעיל, שזהו נקרא התעבות האור, שממנו נעשה הכלים. ועל כן, כל כלי וכלי, מיוחד בתכונתו ומזגו, לאור המיוחד לה. והוא מפני שכל עיקר סיבת מציאותה, במציאות כלי פרטית, בא מסיבת האור הפרטי הזה. אך כל זה הוא בסיבת מזיגת הכלי, שכל מזג הכלי, מיוחד לאור שלה דוקא, ולא לאור זולתה. אבל מהותה ועצמותה של הכלים, המה בהשוואה אחת, באין שום הפרש ביניהם כלל, וכאחת המה ממש, כי מהות ועצמות של הכלי, הוא בחינת ההגבלה. וכח ההגבלה, אחד הוא בכל האורות, וכנזכר לעיל, בשרשם של הכלי ברשימו. רק, מפני שסיבת מציאת ההגבלה של מהות ועצמות של הכלי, באה על ידי סיבת האור, ועל כן נעשה מזיגה מיוחד להאור שלה, כי מזג של הכלי, הוא חיבורו עם האור, דהיינו מה

³⁶ תורת חיים בא קכ, א.

³⁷ אור התורה ויקרא ח"ב ע' תסב.

³⁸ עץ חיים שער ו פרק א. שער יב פרק ד.

³⁹ קכט, א.

⁴⁰ קלא, א.

שמגביל לאותו האור, ולא לאור זולתו. וזה בא מסיבת האור, שהוא דוקא משונה מחבירו כו'.

ויובן זה על פי הידוע בענין האותיות, שהם הכלים לבחינת השכל והמדות. שהאותיות המה מגבילים לאור שכל והמדות כו', וכמו אותיות המחשבה והדיבור כו'. והנה, הגם שיש כמה מיני שכליים פרטיים, שלא ישתוו זה לזה כלל, כמו שכל של חסד ושכל של דין, שהמה שני הפכים ממש, ואף על פי כן, האותיות המגבילים אותם, מצד עצמם, אחד המה, כי רק הציורופים ישתנו מזה לזה כו'. ואנו רואים, שלולי האותיות, לא יוגבלו השכליים הללו, להיות נבדלים זה מזה. רק, כשיבאו השכליים בהאותיות, אז יהיו מהותים נבדלים והפכים ממש. והענין הוא, דבאמת, השכליים של חסד וגבורה, המה הפכים מצד עצמן. רק, שבלא הגבלת האותיות, מצד רוחניות השכליים, כשהם בהתכללות בעצם השכל, נשואים בנושא אחד. וכשיבואו על ידי ההגבלה של האותיות, אז דווקא יבא בחינת ההבדל וההתחלקות ביניהם. ובאמת, גם האותיות, מצד עצמם, אחת המה. רק שהציורופים משתנים, והוא על ידי עברם דרך מעבר השכל. דהנה שרש האותיות, בעצמות הנפש, כמו שמבואר באגרת הקודש⁴¹ על פסוק ויעש דוד שם כו'. ובכח האותיות שמצד עצמיות הנפש, להגביל לכל כח וכח הנמצא ברוחניות הנפש, רק שעיקר בואם לגילוי אותיות ממש, הוא על ידי עברם דרך השכל. וכמו שנראה במחשבת שכל, שבגילוי השכל, יבואו ונראים כאלו נולדו כל עיקרם מן השכל. ואינו כן, כי נמצאים הם בנפש עצמה. רק, שסיבת גילוי השכל, הביא גם האותיות לגילוי. והוא מפני שלסיבת גילוי השכל, נתעורר הנפש בכח ההגבלה שלו, שהוא אותיות העצמיות שבנפש, להגביל לאור השכל, שעל ידי זה יבא בגילוי, ומזה הגילוי עצמו באים האותיות, והיינו שאותן האותיות דנפש, עברו דרך השכל, והיו לאותיות מורגשים כמחשבה ודיבור כו'. ועל כן, מהות ועצמות האותיות, אחד המה. רק, שחיבורם עם השכל, הוא הציורוף שלהם, משתנה לפי מהות שכל, שבאו לגילוי על ידם.

ונמצא לפי זה, שבבחינת הכלים דאותיות המחשבה, יש שני דברים, ונקראים בחינת חומר וצורה, שהוא מהות ועצמות האותיות, שהוא בחינת החומר, דהיינו עצם המהות, ובחינת הציורופים שהוא הצורה (מלשון ציור בחומר), ושניהם באים על ידי השכל. רק, שהחומר של אותיות המחשבה, בא רק דרך מעבר השכל, כי שרשם באותיות העצמות דנפש. ובחינת הצורה, שהוא הציורופים, בא על ידי השכל עצמו, ויש לו יחוס עמו דוקא, ולא לזולתו.

⁴¹ אגרת ה.

וכמו כן יוכן בענין אורות וכלים הנזכר לעיל, שמהות הכלים, שהוא החומר שלהם, בא רק דרך מעבור האורות. אבל הצורה שלהם, שהוא תכונת מזגם, בא על ידי האורות עצמם. ועל כן, מצד מזגם, מיוחדים לאור שלהם, ולא לאור לזולתו כו'. וזהו שאמר המקובלים, שמהכאת האור מקיף בפנימי, כשפוגעים זה בזה, מזה נעשה התהוות הכלים. והענין הוא, כי בכללות ההפרש בין מקיף לפנימי, שהפנימי הוא מה שבא דרך גילוי, וכמו כחות הנפש וכי האי גוונא. והמקיף, גם שהוא נקרא אור מקיף, שענינו שבא בדרך המשכה, אך בבחינת ההעלם דווקא, (זהו שנקרא בשם מקיף בכלל, שאינו בגילוי, והיינו בדרך מקיף לבד, ולא שבא בתוך כו'). ונמצא, אור דקן וחוט, ששרשו באור העצמי, שכל עיקרו לבא לגילוי דוקא, ונקרא פנימי. והרושם, שהוא כח המגביל, דהיינו בחינת ההסתר וההעלם בכלל, וכמו שנתבאר לעיל, שבוקע כדור הטהירו כו', והיינו שבא בבחינת ההמשכה, אך בבחינת ההעלם וההסתר דווקא, ועל כן נקרא בשם אור מקיף בדרך כלל. ובשני הבחינות הללו, מצד עצמם, כמות שהם בפני עצמם, אין מזה שורש להתהוות הכלים, כי גם הרשימו אינו אלא כח המגביל, דהיינו כשיהיה מה להגביל, אזי יגבילנו, ויהיה מזה התהוות הכלים כנזכר לעיל. ועל כן, דווקא בהכאת האור מקיף על הפנימי, דהיינו בהתגברות על הפנימי, לפעול בו בחינת ההגבלה, אז דווקא כשפוגעים זה בזה, יהיה מזה התהוות הכלים, בצורה וחומר שלהם. רק, שהחומר עבר דרך מעבר האור, והצורה בא מכח האור דווקא כנזכר לעיל, ודי למבין⁴².

י"ח) ומעתה יוכן בדרך כלל, מה שמבואר בדרוש המתחיל יביאו⁴³ לבוש מלכות, שהאורות בבחינת ממלא כל עלמין, והכלים בבחינת סובב כל עלמין, והוא על דרך שנתבאר לעיל, שעל כל פנים, בחיבור האורות עם הכלים, כל עיקר התחלקות המדריגות הוא בבחינת האורות, מה שאין כן הכלים, גם אז, אחת המה, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כו'. ולהבין בתוספת ביאור הדברים הללו, יש להבין בתחילה ענין ובחינת סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, ויש להקדים מתחילה ענין ההשתלשלות דעילה ועלול, הנזכר בכמה מקומות. דהנה נתבאר לעיל בענין העשר ספירות, שמה שנקרא בשם חכים ומבין כו', כל בחינה ובחינה בפני עצמה כו', דווקא כשבאים האורות בכלים דוקא, שאז הם בהתחלקות גמור. וזהו עצמו סדר ההשתלשלות שבעשר ספירות, מפני שכל ספירה וספירה היא בחינה בפני עצמה, ואין

⁴² קיצור פרק יז: סתירה לזה ששרש הכלים מבחינת סובב כל עלמין כו', וענין הכאת אור מקיף בפנימי כו', ומהתעבות האור נעשה הכלי, וענין חומר וצורה שבכל אחד מהם.

⁴³ שערי אורה פרק מז.

לה יחוד עם השניה, רק בחינה האחרונה שבעליונה, מאירה לתחתונה הימנה, וכנודע בענין מלכות שבעליון, נעשה עתיק לתחתון, וכמו שיתבאר אם ירצה ה'.

וזהו ענין מעלה ומטה, כי מפני שהבחינה התחתונה מקבלת רק מבחינה האחרונה שבעליונה, ועל כן נקרא בשם מעלה ומטה. (ובדרוש המתחיל אשירה⁴⁴ לה' כי גאה גאה כו' נתבאר, שאותיות שבשכל, נעשה ראש ומקור למדות שבלב, וכמו שיתבאר), וזהו ענין ההשתלשלות, כמו שמבואר בדרוש המתחיל יביאו⁴⁵ לבוש מלכות כו', שהוא על דרך משל השלשלת, שקצה התחתון שבעליון, הוא עצמו קצה העליון שבתחתון, ולא שמקצה התחתון שבעליון, נעשה קצה העליון שבתחתון כו'. ולפי מה שנתבאר לעיל אות א', בבחינת שפע, שהוא אותו הדבר עצמו שהיה במקור, הוא עצמו בא בבחינת ההשפעה וההמשכה, ועל דרך שפעת מים כו'. וכן הוא בענין ההשתלשלות של העשר ספירות זה מזה, דמלכות שבעליון, הוא עצמו נעשה עתיק לתחתון, ויתכן לקרות זה בשם שפע כנזכר לעיל, ודי למבין.

וביאור הדברים הללו הוא על פי הידוע מה שמבואר בכמה מקומות, שמן החכמה ולמטה, הוא בבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול. מה שאין כן, החכמה, מלמעלה מן החכמה, הוא בבחינת מאין ליש, וכמו שכתוב והחכמה מאין תמצא, (עיין בדרוש דבהרת⁴⁶, בענין מציאה, שלא נודע למי הוא הדבר כו', ודי למבין). דהנה ענין ההשתלשלות עילה ועלול, יש לו שייכות ויחוס הערך להעילה, עד שיתכן לומר בזה ענין העלם וגילוי, כאוצר המונח בקופסא וטמון בה, ואחר כך יוצא לגילוי, וכעובר במעי אמו, ויוצא לגילוי לחוץ אחר כך, שאין כל חדש בזה. כי אותו הדבר עצמו, היה בעילתו בהעלם, ובא אחר כך לגילוי. וכמו אותיות הדיבור, שנמשכים מהעלם המחשבה. שכל מה שבדיבור, היה הכל במחשבה בהעלם מקודם. וכן גם מהות המדות שבלב, היו במציאות ממש כלולים בהעלם השכל, ואין כל חדש, רק מה שיוצאים מהעלם לגילוי לבד. והגם שנקרא התהוות המדות מן השכל, בשם תולדה, אין זה כמו תולדה והתהוות חדשה מאין ליש ממש, רק כלידת הולד שיוצא מהעלמו בבטן אמו כו', כי יש כל אופני המדות, בשכל. ועל דרך הידוע בענין מדות שבשכל, (שבע תחתונות דבינה ותבונה) כו'.

⁴⁴ תורת חיים בשלח קסה, ב.

⁴⁵ שערי אורה פרק ב.

⁴⁶ מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תנח.

וכמו כן הוא בכל השתלשלות העשר כחות זה מזה, כמו מחכמה לבינה ומבינה למדות כו', שאין כל חדש בזה כלל, רק מה שיוצאין מן ההעלם לגילוי בלבד. ואף על פי כן, אינם דומים ממש לבחינת העלם וגילוי הנזכר לעיל, כאוצר הטמון כו', או כולד במעי אמו, שעל כל פנים, הדבר שהוא יוצא לידי גילוי, מהעלמו שהיה בתחלה, לא יתכן לומר שהוא רק בחינה אחרונה בהעילה. מה שאין כן בהשתלשלות עילה ועלול הנזכר לעיל, שרק בחינה אחרונה שבעליונה, שהוא העילה, הוא הבא לגילוי, שהוא העלול, (וכנזכר לעיל, שמלכות דאצילות, עתיק לבריאה כו'), וכידוע, שמלכות הוא בחינה אחרונה לבד, רק שעל כל פנים, אותו ההשפעה שבאה מעילה לעלול, אם שהיא בחינה אחרונה, הרי על כל פנים, היא עצמו היתה בהעלם העילה, ואין כל חדש בה, רק יציאה מהעלם לגילוי.

ויובן מזה, בענין השתלשלות דעשר ספירות ובפרטי העולמות, על דרך שאמרו, אין לך עשב שאין לו מזל וגבוה מעל גבוה שומר כו'. דהגם שרק העלול מקבל מן בחינה האחרונה שבעילה, ואף על פי כן, אין כל חדש בזה, עד שיש יחוס ושייכות לעילה היותר ראשונה עם העלול היותר תחתון, כי אם שנתמעט ההשפעה במיעוט אחר מיעוט, כפי שיעור ריבוי ענין ההשתלשלות דעילה ועלול. ועל דרך דוגמא, חסד הגשמי למטה, בהשפעת מזון וטרף נפשות כל ברואי האדמה שבעולם העשיה, משתלשל ובא מבחינת חסד עליון הרוחני דעולם האצילות, כי אם שבא בבחינת מיעוט אחר מיעוט, דרך מלכות דאצילות נעשה עתיק לבריאה, וכן מלכות דבריאה עתיק ליצירה, ומלכות דיצירה עתיק לעשיה, ובעשיה עצמה יש כמה מיני השתלשלות, כמו אין לך עשב שאין לו מזל, והמזל מקבל משמרי האופנים, והכל בעשיה, כידוע כו'. וכי האי גוונא בכל פרטי ההשפעות שבעולם העשיה, שמשתלשלים ובאים משרשם ומקורם בעולם האצילות, רק שבאים במיעוט אחר מיעוט כו'. (וענין ההפרש בין מה שבעולם העליון הוא רוחני יותר מבעולם התחתון, יתבאר לקמן אם ירצה ה' בסיעתא דשמיא).

אך אם כן, יש להבין מה שידוע בענין הבריאה שהוא מאין ליש. ולפי הנזכר לעיל בהשתלשלות דעילה ועלול, אין זה רק מיש ליש, שאין כל חדש. מה שאין כן בבריאת העולמות, שעל זה נאמר, ובטובו מחדש בכל יום כו', שענין החידוש, הוא מאין ליש דווקא. ובאמת, איך יתכן לומר, שכל עניני השפעת אור אלקי בעולמות, הוא בדרך השתלשלות דעילה ועלול, שהוא בדרך ערך ויחוס דווקא. ואם כן, איך יתהווה הבעלי גבול ממש, מרוחניות אור האלקי כו', ודי למבין.

אך הנה ידוע, שיש בכל דבר נברא, בחינת חומר וצורה. וכמו בדומם צומח חי מדבר, שבמדבר יש חומר וצורה, שהוא הגוף ונפש החיונית שבו, שמחיה את הגוף תמיד,

ובעלדו, אין בו שום תנועה וחיות כלל, אפילו רגע אחד. וכמו כן בחיה, יש נפש החיונית בתוך גופו להחיותו, וישתווה בזה לבחינת מדבר, (רק יתרון האדם על הבהמה הוא הנפש השכלית, ורוח ממללא שבנפשו כו'). וכן בצומח, יש נפש צומחת בתוך החומר שלו, שמחיה את גשם חומריו כו'. וגם בדומם ממש, יש חומר וצורה, וכמו עצם מהות חומר האבן, ואיכותו במראיתו ובאורך ורוחב שבו, הוא הצורה שנצטייר כך, מצד אור חיותו שהוא נפשו, (והראיה, שיש לו גידול כו'), אשר בחומריו, (וכמו שיתבאר אם ירצה ה').

והנה על ענין צורת כל הנבראים, שהוא בבחינת הרוחניות בתכלית, בוודאי יש לומר שיש יחוס ושייכות לעולם היותר תחתון, כמו עולם העשיה, עם עולם היותר עליון, כמו עולם האצילות, עד שיתכן לומר על זה ענין השתלשלות עילה ועלול כנזכר לעיל, שאין כל חדש בזה. אבל על ענין חומר הנבראים, בוודאי לא יתכן לומר על חומר הנבראים דדומם צומח חי מדבר שבעולם העשיה, שיש להם יחוס ושייכות גם לעולם היצירה, ומכל שכן למעלה מעלה יותר. ועל זה נאמר ענין חידוש מאין ליש בבריאת העולמות, וכמו שאומר, ובטובו מחדש בכל יום תמיד כו'. ועל דרך משל מבשרי אחזה כו', דהגם שנתבאר לעיל בענין עשר כחות הנפש שבאים בהשתלשלות דעילה ועלול זה מזה, וכמו המדות מן השכל כו' וכנזכר לעיל, אך באמת יש להבין בזה, דאיך יתכן לומר על ענין המדות מן השכל, בדרך השתלשלות דעילה ועלול. דהיינו, שהעלול, כל עיקר מציאותו מן העילה, וממנו לוקח, ושם שרשו ומקורו. מה שאין כן המדות, הרי הם נטועים בנפש עצמה, כמו השכל ממש, שזהו עשר כחות הנטועות בנפש עצמה, שהמה כולם בהשוואה אחת, נטועים בנפש עצמה, ולא שמקבלים כל אחד מזולתו הגבוה במעלה הימנו, עד שיתכן לומר ענין ההשתלשלות דעילה ועלול כו'.

אך הנה באמת, גם זה אמת, שיש בענין העשר כחות, ענין ההשתלשלות דעילה ועלול הנזכר לעיל. רק, לא שעצם מציאות המדות שבלב, נולדים מן השכל. והראיה, כי מי שאינו חסדן בטבעו, גם אם ישכיל ויתבונן במה שראוי לחסד, לא יתעורר בהתפעלות מדת החסד בלבו, וכי האי גוונא בשארי הכחות כו'. כי אם, שעצם מהות המדות, המה מצד עצמות הנפש דווקא, בהשוואה אחת עם השכל כנזכר לעיל. וכן גם בהתלבשות בגוף, כמו השכל תלוי במזג חומר המוח, ואם המזג במזיגה נכונה, ראויה לקבל צורת השכל, אז נקרא חכם, בשם התואר, על שם שראוי לכל חכמה, (כמו שמבואר בדרוש המתחיל בעצם⁴⁷ היום הזה יצא כל צבאות). כן המדות, תלויים במזג חומר כלי הלב, ואם המזג במזיגה נכונה, ראויה לקבל צורת המדות, אז בוודאי הוא ראוי ומוכן לכל

⁴⁷ תורת חיים בא קיב, ב.

התפעלות המדות שבלב כו'. ומה שכתוב, לפי שכלו יהולל איש, דהיינו שהמדות שבלב, מקבלים מן השכל, היינו רק באיך ומה יתעוררו ויתפעלו, כמו איך יאהוב וכמה יאהוב ומה יאהוב, שזהו תלוי באופן השכלת שכלו, ובהטיית שכלו כלפי מדות, הנקרא מדות שבשכל, ועל זה יתכן ענין השתלשלות דעילה ועלול.

וכמו כן יובן בכל העשר כחות, וכמו מחכמה בינה כו', דהיינו גם כן רק באיך ומה וכמה כו'. וזהו גם כן ענין חומר וצורה שבכל כח וכח מכחות הנפש, (ועל דרך מה שנתבאר לעיל בענין חומר שקדם לצורה כו'), שעצם מהות הכח המתלבש במזג חומר הכלי ואבר הגוף, הוא הנקרא חומר הכח. כי כמשל החומר, שעליו יתכן להיות הצורה. ובלעדי החומר, ממילא לא יתכן הצורה. כן הוא בעצם מהות הכחות, שעליהם יתכן הצורה, שהוא האיך וכמה כנזכר לעיל, כמו איך יאהוב וכמה יאהוב כו'.

ונמצא לפי כל הנזכר לעיל, שענין השתלשלות דעילה ועלול בעשר כחות, אינו אלא כי אם בבחינת הצורה שלהם, כמו מחיוב השכל, יבא איך ומה בהתפעלות המדות כנזכר לעיל. אבל עצם מהות הכחות, הנקרא בחינת חומר שלהם, זה לא בא בדרך השתלשלות עילה ועלול כלל, כי לא נולדו זה מזה, כי אם, כולם, שרשם בעצמות הנפש נטועים, בהשוואה אחת, ומשם המה באים בהתלשבות במזגו איברי הגוף כנזכר לעיל. ומפני שבוודאי כל הכחות כולם, מצד שרשם בנפש, המה רוחניות בתכלית, מה שאין כן בבואם בהתלשבות באיברי הגוף, וכנזכר לעיל אות י"ז, ונקרא זה מאין ליש, כי בנפש עצמה, המה בבחינת אין, נעלם בתכלית מהשגת מהותם, לגבי בחינת יש שלהם בהתלשבותם באיברי הגוף כו'. ואם כן יובן, שעיקר התחלקות המדריגות דמעלה ומטה, שזהו הנקרא השתלשלות עילה ועלול, אין זה אלא בבחינת צורת הכחות. דוודאי, מצד בחינת הצורה שלהם, השכל נקרא מעלה, והמדות שבלב נקרא מטה לגביה, וכמו שנתבאר לעיל, שבחינת צורת המדות שבלב, הוא רק מצד הארה היותר אחרונה שבשכל, והוא הנקרא בכך. וכי האי גוונא יובן בכל העשר כחות, שבבחינת הצורה שלהם, יתכן ענין מעלה ומטה, עד שרק בחינת הארה היותר אחרונה שבעליון, נעשה בחינה היותר עליונה שבתחתון כו'. אבל מצד חומר שלהם, לא יתכן ענין מעלה ומטה כלל, כי לא נולדו זה מזה, כי אם, באים מאין ליש, משרשם בעצמיות, ששם המה נטועים, בהשוואה אחת כו', ודי למבין.

ויובן מזה הנמשל, למעלה, בענין צורה וחומר של כל הנבראים, הנקרא בשם אורות וכלים. דכל ענין השתלשלות דעילה ועלול, אין זה אלא בבחינת הצורה, שהוא האורות, שהמה נתמעטים במיעוט אחר מיעוט דווקא, וזהו הנקרא בחינת ממלא כל עלמין, שיש בזה התחלקות המדריגות דכל עולם ועולם לפי ערכו, עד שיקרא בשם מעלה ומטה, ואינו דומה אור האלקי שבעולם האצילות, שעליו נאמר איהו וחיהי

וגרמוהי חד כו', מה שאין כן בבריאה, שמאיר אור האלקי על ידי מסך, שהוא אור הבא על ידי שינוי המהות, (שהוא מבחינת בינה דאצילות). ובעולם היצירה, בא האור האלקי דרך מסך וריחוק מקום, (שהוא מבחינת תפארת דבריאה). ובעשיה, דרך מסך וריחוק ומיעוט, (שהוא מבחינת מלכות דיצירה), כמו שאמר בעץ חיים, היכל אבי"ע פרק י', וכמו שמבואר באמרי בינה פרק ל"ג⁴⁸, בענין נקב וחלון כו', ודי למבין. אבל בבחינת החומר שלהם, לא יתכן ענין התחלקות המדריגות דמעלה ומטה כלל, כי כל בחינות החומר שלהם, שהוא בחינת הכלים, באים מאין ליש, משרשם, שהיו בהשוואה אחת, וזהו הנקרא בחינת סובב כל עלמין כו', ולא שבאים ונמשכים זה מזה. ועל כן, מצד הכלים, לא יש בהם מעלה ומטה כלל, עד ששוה בערך, הכלי דעשיה, עם חכמה דאצילות, וכמו שיתבאר אם ירצה ה'.

והנה באמת, ממשל הנזכר לעיל, בכחות הנפש, בבחינת חומר וצורה שלהם, מובן עוד דבר נוסף, גם בבחינת האורות, שיש בהם עצמם בחינת חומר וצורה, ונזכר לעיל במשל, שעצם מהות הכחות נקרא בחינת חומר שלהם, ובחינת התעוררותם, באיך ומה, זהו בחינת הצורה שלהם, שעל זה יתכן ענין השתלשלות דעילה ועלול ובחינת מעלה ומטה, כנזכר לעיל. וכמו כן יובן הנמשל, למעלה, בבחינת האורות. דוודאי, מצד עצמם, לא יש בהם ענין מעלה ומטה כלל, וכמו שנתבאר לעיל, ששרשם בעצמות אור אין סוף שלפני הצמצום, בבחינת עשר ספירות הגנוזות בתוכו, (שחס ושלום לומר שם בחינת כלים המגבילים, כי אם, שזהו הכל אורות מאירים בבחינת אין סוף, והמה באחדות פשוטה בתכלית, עד שלא יתכן חס ושלום לומר עליהם גם שם אורות, לשון רבים, וכמו שנתבאר לעיל, שזהו אור המשוער בעצמות, להיות בא אחר הצמצום בבחינת עשר ספירות, עשר ולא אחד עשר, כמו שאמר בספר יצירה). שבוודאי, כל העשר ספירות, המה בהשוואה אחת. ובבואם אחר הצמצום, בהתלבשות בכלים, נקרא זה מאין ליש, כנזכר לעיל במשל כחות הנפש בהתלבשותם בגוף כו'. אבל גם אז, לא יש בהם מעלה ומטה כלל, עד שיתכן לומר עליהם ענין השתלשלות עילה ועלול, דהיינו שנולדים זה מזה, כי אם, כל עיקר השתלשלות דעילה ועלול ומעלה ומטה כנזכר לעיל, היינו בבחינת הצורה שלהם, דהיינו בבחינת הגילוי שלהם, בהתעוררותם באיך ומה וכמה וכי האי גוונא, שבזה המה בבחינת מקבלין דין מדין כו', וכמו שנתבאר לעיל, שכל זה מצד חיבור האורות בכלים דווקא, ובשלשה דברים המתחדשים בחיבור האורות עם הכלים, מכמות שהיו האורות גנוזים בשרשם.

⁴⁸ שער הק"ש נט, ב.

הראשון, שינוי מהותם, מרוחניות לגשמיות, שזהו הנקרא מאין ליש כנזכר לעיל. והשני, בחינת התחלקות, עד שמהות כח זה, משונה מכח זולתו, וכמו חסד וגבורה, שהמה הפכים בתכלית. וגם שאין זה עדיין בחינת ההתחלקות דמעלה ומטה, כי לא נולדים ובאים זה מזה, רק זהו מצד בואם מרוחניות לגשמיות, מהעלם שרשם, בהתלבשות בכלים, שזהו הנקרא מאין ליש, שזה עצמו עושה בחינת ההתחלקות, בשינוי מהותם, וכנזכר לעיל. מפני, שבאמת, גם בהעלם שרשם, משוערים כבר בבחינת עשר. רק, מצד רוחניותם והתכללותם בהעלם העצמות ממש, נשואים בבחינת האחדות הפשוטה בתכלית. אבל אחר צאתם מהעלם העצמיות, ומתלבשים בכלים, שבאים מאין ליש, מרוחניות לגשמיות, אז ממילא באים גם בבחינת ההתחלקות. אך אין זה בבחינת ההתחלקות דמעלה ומטה עדיין, שזהו אינו אלא בבחינת הצורה שלהם, דהיינו באיכות גילויים, ובחינת איך ומה וכמה, זהו שנולדים ובאים זה מזה בבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול, ויתכן בזה ענין מעלה ומטה, שזהו בחינת השלישי, בחיבור האורות בכלים, וכנזכר לעיל בראיה, עד שישיש ריס, וכי האי גוונא, דהיינו בחינת האיך וכמה כו'.

ונמצא לפי זה, שבחינת מהות האורות, הנקראים בחינת חומר שלהם כנזכר לעיל, לא יש בהם ענין התחלקות המדריגות דמעלה ומטה והשתלשלות דעילה ועלול כנזכר לעיל, רק, בבחינת הצורה שלהם, דהיינו באופן הגילוי דאיך וכמה, בזה יתכן ענין השתלשלות דעילה ועלול ומעלה ומטה, שזהו הנקרא בחינת ממלא כל עלמין כנזכר לעיל. אבל בחינת סובב כל עלמין, שלא יש בזה ענין מעלה ומטה, היינו בעצם מהות האורות כו'.

ויובן עוד, שגם בבחינת הכלים, יש בהם גם כן בחינת חומר וצורה. שבחינת החומר שלהם, הוא עצם מהות ההגבלה. ובחינת הצורה שלהם, הוא האיך ומה וכמה, שזהו מה שהמה מגבילים בהאורות, בחיבור הכלים עם האורות, שזהו במשל איברי הגוף, שבשר אחת המה במהותם. ובחינת הצורה שלהם, זהו מזג איברי הגוף, שכל מזג מיוחד, לקבל צורת אותו הכח. והנה מצד חומר הכלים, לא יש בהם בחינת ההתחלקות כלל וכלל, כי מהות ההגבלה, אחת היא, וכנזכר לעיל בבחינת הרשימו, שהוא כח המגביל, להגביל לכל אור כו'. רק, בצורת ההגבלה, שהוא איך ומה וכמה, בזה יש בחינת ההתחלקות, לפי אופן חיבורם עם האורות כו'. ונמצא, שבחינת חומר של הכלים, יש בהם מעלה יתירה, מבחינת חומר האורות. והוא כנזכר לעיל, שבחינת חומר האורות, הגם שלא יש בהם ענין התחלקות המדריגות דמעלה ומטה, אבל על כל פנים, יש בהם התחלקות, במהותים שונים זה מזה. מה שאין כן בחומר הכלים, שהוא עצם מהות ההגבלה, לא יש בהם שום התחלקות כלל וכלל, (וכמו שיתבאר אם

ירצה ה', שכל עיקר שינוי המדריגות, מחכמה דאצילות עד סוף העשיה, הוא רק מצד האורות דווקא כו'. והוא מפני ששרש האורות בעצמות, בבחינת אור המשוער, בבחינת עשר ספירות הגנוזות בתוכו כו'. מה שאין כן שרש ההגבלה בעצמות, בבחינת אור שאינו משוער, והוא בסוד המלבוש, שהוא המשער להאור. ובעצמו, אינו משוער. (וכמו שמבואר במקום אחר, בענין קו המדה, שהוא בעצמו אינו מן המדה כו') כו', ודי למבין.

והנה, גם בבחינת הצורה, יש הפרש גדול בין בחינת צורת האורות לבחינת צורת הכלים. שבחינת צורת האורות, באים בבחינת השתלשלות דעילה ועלול ובחינת מעלה ומטה, כי נולדים ובאים זה מזה. מה שאין כן בחינת צורת הכלים, שהוא איכות ההגבלה, הגם שבוודאי יש בזה בחינת ההתחלקות (כמו שיתבאר), אבל לא יש בזה ענין השתלשלות דעילה ועלול ומעלה ומטה, כי לא נולדים ובאים זה מזה, וכנזכר לעיל במשל במזג איברי הגוף כו'. ולכן, נאמר בדרוש המתחיל יביאו⁴⁹ לבוש מלכות כו', על דרך הכלל, שהכלים בבחינת סובב כל עלמין, כי לא יש בהם ענין ובחינת דממלא כל עלמין כלל וכלל. אבל האורות בבחינת ממלא כל עלמין, דהיינו בבחינת הצורה שלהם. ונתבאר לעיל, שכל עיקר התחלקות בבחינת הכלים, זה עצמו בא מסיבת האורות, שזהו כמו שאמר בספרי הקבלה, דמהכאת אור מקיף בפנימי כו', מזה התהוות הכלים, וזהו עצמו מה שכל כלי וכלי מיוחד להאור שלה, שזהו בחינת צורת הכלים, כי מהתעבות האור נעשה הכלי כו', (וכמו שיתבאר אם ירצה ה' לקמן בסיעתא דשמיא)⁵⁰.

י"ט) ולפי כל הנזכר לעיל, יובן ההפרש שבין האורות לבחינת הכלים. שבחינת האורות, דהיינו בחינת הצורה, שהוא בחינת הגילוי, בבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול, הנקרא בחינת ממלא כל עלמין, שיש ערך ויחוס לעלול היותר אחרונה עם עילה היותר ראשונה, וכמשל הרב המשפיע שכל לתלמידו, דהגם שהרב צריך לצמצם עצמיות רוחב שכלו, ואינו מגלה להתלמיד רק אפס קצהו, ואף על פי כן, יש ערך ויחוס לשכל שנתקבל במקבל, עם רוחב שכל הרב. וכן כשהתלמיד הזה משפיע לתלמידו הקטן ממנו, וכן עד מאה תלמידים, זה מקבל מזה, שבוודאי נתמעט האור במיעוט אחר מיעוט, ואף על פי כן, יש ערך ויחוס גם לבחינת המקבל היותר אחרון, עם הרב המשפיע הראשון.

⁴⁹ שערי אורה פרק מז.

⁵⁰ קיצור פרק י"ח: ענין ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ובחינת השתלשלות עילה ועלול, ומעלה יתירה שיש בכלים על האורות.

וכמו כן יובן בענין גילוי האורות הבאים בבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול, כמו חסד דאצילות שבא בעולם הבריאה, דוודאי בחינת החסד הנמצא בעולם הבריאה, זהו עצמו אותו החסד דאצילות, רק שנתמעט מצד הפרסא וכנזכר לעיל אות י"א. וכן מבריאה ליצירה, ומיצירה לעשיה. שבחינת החסד דעשיה, זהו עצמו אותו החסד דאצילות, רק שנתמעט במיעוט אחר מיעוט, דהיינו בבחינת הגילוי, באיך ומה וכמה, שעל זה אמר בספרי הקבלה, מלכות דאצילות, עתיק לבריאה. וכן מלכות דבריאה, עתיק ליצירה. ומלכות דיצירה, עתיק לעשיה. וכמו שאמר בפרד"ס, שהקשה, שיש ארבעים ספירות, עשר ספירות דאצילות, ועשר ספירות דבריאה כו'. ותירץ, דאותם עשר ספירות דאצילות, הם עצמם באים בבחינת העולמות דבריאה יצירה עשיה כו', ואין הפרש כלל, כי אם, באיכות גילויים, שנתמעטו במיעוט אחר מיעוט, הנקרא בחינת השתלשלות דעילה ועלול, והוא הנקרא בחינת ממלא כל עלמין. דעל כל פנים, יש ערך ויחוס לעלול היותר אחרונה עם העילה היותר ראשונה, ויש ערך לחסד דעשיה עם חסד דאצילות ממש. רק, ההפרש, באיכות הגילוי כנזכר לעיל.

ולפי מה שנתבאר לעיל אות י"ח, מובן, שיש עוד בחינת ההשתלשלות דעילה ועלול בעשר ספירות עצמן, דהיינו גם כן באופן הגילוי שלהם, באיך וכמה, וכי האי גוונא, שנולדים ובאים זה מזה, ונתמעט גם כן במיעוט אחר מיעוט, כמו מן השכל למדות, שאופן גילוי המדות באיך ומה וכמה, בא מצד השכל דווקא, ואינו אלא מבחינת מיעוט אור השכל, הנקרא בכך, כנזכר לעיל. והנה גם בבחינת ההשתלשלות דספירות בספירות עצמן, יש ערך ויחוס לעלול היותר אחרונה עם העילה היותר ראשונה, כמו מן השכל הבא למדות, שעל כל פנים, איכות גילוי המדות, הוא על פי שכל הנמצא בהם עצמם. ועל דרך משל, המתבונן בחבירו, באופן האהבה שלו, איך יאהוב ומה יאהוב וכמה יאהוב, מזה יכיר ויראה אופן השכל של חבירו שהביאו לידי גילוי האהבה באופן זה, כי יש ערך ויחוס כו'. וכן עד שמתלבש ובא בכח העשיה לעשות, שאיכות העשיה בכמה ואיך ומה, יש ערך לבחינת כח השכל המשכיל השכלות, כי מזה עצמו בא בהתלבשות במיעוט אחר מיעוט, עד שמתלבש ובא בכח היותר תחתון, שהוא בחינת העשיה בפועל ממש כו', ודי למבין.

ויובן מזה, שבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול, הנקרא בחינת ממלא כל עלמין, שזהו הכל בערך יחוס וערך, היינו רק בבחינת רוחניות אור וחיות של כל הארבע עולמות, ועל זה נאמר בלקוטי אמרים⁵¹, שיש קירוב הערך, לדומם דעשיה עם חכמה דאצילות, והיינו בבחינת הצורה כנזכר לעיל. ולפי זה, לא יוכל להתהוות מזה בחינת בעלי גבול

⁵¹ פרק ב.

ונבראים גשמיים, שהוא החומר של כל הנבראים דעולם העשיה, כי גם שישתלשל בכמה מיני השתלשלות זה אחר זה, לא יתהווה רק דבר שיש לו ערך ויחוס, ולא גשמיות מרוחניות, כידוע. אך עיקר התהוות החומר של הנבראים דעולם העשיה, הוא בבחינת מאין ליש, דהיינו שיכול להיות דבר שאינו בערך כלל וכלל, וכמו גשמיות מרוחניות, וזה בא מכח בחינת האור האלקי הנקרא בחינת סובב כל עלמין, ששוה קמיה בחינת הרוחניות והגשמיות והאין והיש, ועל כן יכול להיות מאין ליש.

ובאמת, הנה כל בחינת הכלים, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, שזהו הנקרא בחינת יש וחומר של כל המדריגות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, זהו דווקא מצד בחינת סובב כל עלמין, וכנזכר לעיל בבחינת הרשימו, שאינו אלא כח ההגבלה, ואין בו התחלקות המדריגות כלל וכלל, ושרשו בסוד המלבוש, שהוא המשער להאור. ובעצמו, אינו משוער, כנזכר לעיל. ונקרא בבחינת סובב כל עלמין, מצד שהוא בהשוואה אחת, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, וכנזכר לעיל באריכות, שעצם מהות ההגבלה, אחת היא. ועל כן, בעצם מהות ההגבלה דכלים, אין הפרש כלל בין כלים דעשיה עם כלי החכמה דאצילות כו'. והגם שבוודאי לא יש ערך להכלים דעשיה עם כלים דיצירה, שהכלים דעשיה גשמיים המה ממש, מה שאין כן כלים דיצירה, ומכל שכן חכמה דאצילות, אך לא זהו בעצם מהות ההגבלה שלהם, כי אם באיכות גילויים, שזהו בחינת הצורה שלהם, שזה עצמו בא מצד שינוי התגלות האורות, וכנזכר לעיל, שמהתעבות האור, נעשה הכלי. ומפני שאור חכמה דאצילות, באיכות הגילוי שלו, הוא בריבוי, ועל כן, ההגבלה שלו באיך ומה וכמה, שהוא בחינת צורת הכלי, איננה בגשמיות כל כך, כי אם בתכלית הדקות והרוחניות, לגבי כלים שלמטה הימנו כו'. אבל אורות דעשיה, באיכות הגילוי שלהם, שנתמעטו בתכלית כנזכר לעיל, ועל כן, צורת ההגבלה שלהם, בתכלית הגשמיות, וזהו שכלים דעשיה המה בתכלית הגשמיות. אבל בעצם מהות ההגבלה, שזהו הנקרא בחינת חומר הכלים, כמו שנתבאר לעיל, לא יש שום התחלקות כלל, בין כלים דעשיה, גם לכלי החכמה דאצילות, וכנזכר לעיל באריכות.

ומעתה יובן מה שמבואר בדרוש המתחיל יביאו⁵² לבוש מלכות כו' בענין זה, שהאורות, שרשם בבחינת ממלא כל עלמין. ובחינת הכלים, שרשם בבחינת סובב כל עלמין. ונתבאר שם עוד, ששרש האורות, בבחינת החכמה, ועל זה נאמר, כולם בחכמה עשית. ושורש הכלים, בבחינת הכתר, שהוא הרצון, ועל זה נאמר, כל אשר חפץ ה' עשה. דהנה נתבאר לעיל, בענין האורות הנזכר כאן, היינו בחינת הצורה, שהוא בחינת

⁵² שערי אורה פרק עה.

הגילוי באיך וכמה וכי האי גוונא, שזהו דווקא בבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול. וידוע, דהחכמה הוא ראשית ההשתלשלות, ומן החכמה ולמטה שייך ענין השתלשלות דעילה ועלול, וכמו שנתבאר לעיל בענין עילה ועלול, שיש ערך יחוס לעלול היותר אחרונה עם העילה היותר ראשונה. ועל כן אנו רואים, שנמצאת בחינת החכמה, מריש כל דרגין, עד סוף כל דרגין בעולם העשיה, שבכל פרטי הנבראים, גם דעולם העשיה, נמצא בהם בחינת החכמה, וזהו בחינת השמן (שנקרא אָלִים), שנמצא בכל הנמצאים שבעולם, בכל חלקי דומם צומח חי מדבר והמורכבים בהם, שמכולם יוכל להוציא השמן, גם בחלק הדומם, כמו ושמן מחלמיש צור כו'. והוא כי בבחינת החכמה, שורה בחינת האור דממלא כל עלמין, ועל זה נאמר והחכמה תחיה כו', שזהו בחינת החיות שבכל נברא ונברא כו', וכנזכר לעיל בבחינת אור דממלא כל עלמין, שהוא הבא בבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול. שבחינת העילה הראשונה, נמצאת גם בעלול היותר אחרונה. ואם כן, בחינת החכמה, שהיא העילה הראשונה, היא היורדת בהשתלשלות העולמות מעולם לעולם כו', כמו מחכמה דמלכות דאצילות, בעולם הבריאה. ומחכמה דמלכות דבריאה, ביצירה כו'. עד בחינת חכמה שבמלכות דמלכות דעשיה, בגלגלים וכל דומם צומח חי מדבר ואש רוח מים עפר כו', שנמצא כח החכמה בכל פרט. וזהו בחינת הצורה שבכל נברא ונברא, שהוא בחינת גילוי האורות באיך ומה, שזהו הנקרא בחינת חיות הנברא כו'.

(ולא שעצם מהות האורות, נמצאים מבחינת החכמה, להיות נקרא ראשית להם, וכמו שנתבאר לעיל, שבבחינת עצמיות מהות האורות, שווים המה בהשואה אחת, ואין מקבלים זה מזה. וכמשל בנפש, מה שהמוחין נקרא ראש, על שם גידי המוח הנמצאים בכל אבר ואבר, להיות בהם ההרגשה והתנועה, דהיינו לא בעצם החיות, כי אם בפעולת החיות באיך ומה וכי האי גוונא, ודי למבין). וכל ענין ההשתלשלות דעילה ועלול, הוא הנקרא יש מיש, וכנזכר לעיל, על שם שיש ערך ויחוס כו'. ואף על פי שנאמר, והחכמה מאין תמצא, הרי רק שנמצאת מבחינת אין, שלמעלה מן ההשתלשלות, וכמו שיתבאר. אבל לא שהחכמה עצמה בחינת אין, כי אם, נקרא בחינת יש, כי על כל פנים יש לה ערך ויחוס לשלמטה הימנה, וכנזכר לעיל. ונקרא החכמה, ראשית הגילוי, וכנזכר לעיל, שזהו בבחינת הצורה, שהוא בחינת הגילוי, ודי למבין.

אבל בחינת החומר של כל נברא ונברא, שרשו בבחינת סובב כל עלמין, שהוא בחינת הכתר, בחינת הרצון. וכידוע בענין ובחינת הרצון, שאין שייך בו ענין השתלשלות דעילה ועלול, להיות נתמעט במיעוט אחר מיעוט, כמו מן החכמה ולמטה, וכנזכר לעיל במשל מן השכל למדות שבלב כו', כי אם, ששואה אור הרצון, מריש כל דרגין

כמו בחינת החכמה, עד סוף כל דרגין כמו בכח העשייה, אין שום הפרש כלל במהות הרצון. כי כמו שיש לו רצון להשכיל, כן הוא הרצון להניע ולעשות כו', מפני שהרצון הוא עצמיות יותר במהות ועצמות הנפש, דהיינו מרוצת הנפש. ועל כן, בדבר שיש לו רצון, בו יכלה כל הנפש כו'. וכל גילוי איזה כח, תלוי בבחינת הרצון, וכמו חכם לכשירצה כו'. וכמו כן יובן למעלה, שבחינת הרצון העליון, הוא בחינת האור האלקי, שלמעלה מבחינת ההשתלשלות דעילה ועלול, ובכחו דוקא להביא מאין ליש, דהיינו גם שאינו בערך כלל, ועל כן יוכל להתוות בחינת החומר של הנבראים, (כי כך הוא הרוצה. וזהו שאמר בעץ חיים, כשעלה ברצונו כו', כי אין טעם לרצון, וכנזכר לעיל. דהגם שמצד החכמה, לא יבא רק בבחינת קירוב הערך כו', אך אין טעם לרצון, ומכח הרצון להביא גם שלא בערך, שזהו הנקרא מאין ליש, וכמו שיתבאר).

אך אם כן, יש להבין, איך יש חיבור לחומר וצורה יחד, מאחר שאין להם שרש אחד כלל. ואנו רואים, שבחינת החומר והצורה, באים כאחד ממש כו'. ויש להקדים לזה מה שאמר, אנת הוא עילת העילות וסיבת הסיבות כו', שזהו שני בחינות, דממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. שבחינת עילת העילות, הוא בחינת אור דממלא כל עלמין, שהוא הבא בדרך ההשתלשלות דעילה ועלול, כנזכר לעיל. אבל בחינת סובב כל עלמין, הוא הנקרא סיבת הסיבות. דהנה פירוש סיבת הסיבות, הוא על דרך דוגמא, מענין סיבה וגרמא בנזקין, הנזכר בדברי רבותינו זכרונם לברכה. דהיינו, לא שאותו האדם שעושה הניזקין, הוא הנקרא גרמא בניזקין. כי פירוש גרמא, אינו אלא שגורם לבד, לא שעושה ממש. דהיינו, שגורם שיעשה אדם אחר, הניזקין, על ידו וסיבתו.

וכמו כן יובן בענין ובחינת שרש הכלים, בבחינת סובב כל עלמין. ולפי מה שנתבאר לעיל, ששרשם ברשימו, שהוא כח המגביל, דהיינו שעל ידו וסיבתו הוא הגורם שיבא העשר ספירות שמצד האור דקו וחוט. (ששרשו, באור המשוער בעצמיות, כנזכר לעיל באריכות). שמצד עצמם, המה בתכלית הרוחניות ובלתי מוגבלים, ונקרא אורות. ועל ידי כח הרשימו, יבאו בהגבלה, שמזה יבאו ענין ובחינת הכלים. ונמצא, אף שמציאות הכלים באים מכח האורות, שזהו שכתוב, מהתעבות האור, נעשה הכלי. ועל כן, כל כלי וכלי, מיוחד לאור שלו, וכמו שנתבאר לעיל. אך לא שעיקר סיבת הכלי הוא מצד בחינת האור, דהרי האור הוא בבחינת אור דממלא כל עלמין, שאינו בא רק בדרך קירוב הערך, ולא יבא בבחינת הגבול דכלי, ובפרט כמו כלי גשמיות דעשייה, כי אם, שעיקר סיבת הכלי, הוא מצד כח הרשימו, שהוא בחינת סובב כל עלמין דוקא, שהוא הגורם שיבא האור בבחינת הכלי, הגם שאינו בערכו.

וביאור הענין על פי מה שנתבאר לעיל בכח הרשימו, שהוא כח ההגבלה לבד, ולא שיש בו איזה התחלקות פרטיות, ואם כן, לא יתכן להיות ממנו עצמו התהוות הכלים,

שלא על ידי בחינת אור דממלא כל עלמין, כי הרי הכלים המה באים בפרטי ההתחלקות וגם בבחינת מעלה ומטה, עד שבוודאי לא יש ערך לכלים דעשיה גם עם כלים דיצירה, ומכל שכן לכלים דאצילות כו'. ובפרט, שאין הרשימו רק כח ההגבלה, ואי אפשר בלתי שיהיה מה להגביל. וכמו על דרך משל בנפש, שיש בכחו, התנועה בידו, להגביה איזה משא. ואם לא יהיה מה להגביה, לא יפעול אותו הכח כלל. וכי האי גוונא בכל הכחות, כמו מטבע הטוב להיטיב. אם לא יהיה עם מי להיטיב, לא יפעול אותו הכח כלל וכלל כו'. וכמו כן יובן בכח הרשימו, למעלה, שאינו אלא כח המגביל, שלא יפעול מצד עצמו כלל, כי אם מפני שנמצא האור דקו וחוט שהוא בחינת אור דממלא כל עלמין כנזכר לעיל, שיש מצדו ענין העשר ספירות, רק שהמה רוחניות בתכלית כנזכר לעיל, אז יפעול בהם אותו כח המגביל דרשימו, ויבא מזה עצמו בחינת הכלים, שהוא בחינת הגבלת האורות, כי כלי החכמה היינו הגבלת אור החכמה, שמהתעבות האור נעשה הכלי. ומפני שהאורות המה מצד עצמם משעורים בשיעור בהתחלקות מהותים שונים זה מזה, רק שמצד רוחניותם יתאחדו כאחד והיו לאור אחד ממש, אך כשיפעול בהם כח ההגבלה דרשימו, שיבואו האורות בבחינת ההגבלה, שמזה יבא ענין התהוות הכלים כנזכר לעיל, אז דוקא יבואו בהתחלקות נבדלים זה מזה, כאלו לא היו לאחדים כלל, ועל כן לא ישתוו גם הכלים זה לזה, והיינו בחינת צורת הכלים במה שנגלים, ולא במהותם מצד עצמם, שמהות ההגבלה אחת הוא כנזכר לעיל, רק באופן גילוי ההגבלה, שזהו הנקרא צורת הכלים, שזה בא מכח האורות דוקא כנזכר לעיל, ועל כן לא ישתוו זה לזה כלל וכלל כו'.

ומפני שהאור דממלא כל עלמין, לבד שיש בו ענין ובחינת שיעור ההתחלקות, עוד זאת יש בו ענין שיעור מעלה ומטה, דהיינו על דרך דוגמא בחינת אור החסד, הנמצא בו כל עצמו שלאותו אור החסד משוער שכשיבא בבחינת ההגבלה, ולא יבא על דרך אופן אחד לבד, כמו אופן גילוי אור החסד בעולם האצילות, כי אם שיבא בהרבה אופנים, על ידי המסך שבכל עולם ועולם כידוע, וכמו גילוי אור החסד דעולם הבריאה כו', עד אופן גילוי אור החסד דעולם העשיה כו'. ועל כן, ממילא, בחינת הכלים שיבואו בהגבלת כל אופני אור החסד הזה, המה גם כן בגדר מעלה ומטה, עד שלא יש ערך כלל וכלל לכלי החסד דעשיה גם עם כלי חסד דיצירה כו', ומכל שכן לכלי חסד דאצילות כו'.

וכי האי גוונא יובן בכל העשר ספירות, שנמצאים משוערים מצד האור דממלא כל כל עלמין, באופן, שכשיבאו בהגבלה, יבאו שלא על דרך אופן אחד, כי אם בפרטי אופנים שונים בבחינת מעלה ומטה, כמו בארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה. ועל כן, בבחינת הכלים שלהם, לא יש ערך לכלים דעשיה גם עם כלים דיצירה כו', ומכל

שכן לכלים דאצילות כו'. וזהו שכתב בעץ חיים⁵³, שכל עיקר הקו וחוט, להיות מעלה ומטה דווקא, שזהו שיש בכח האור דקו וחוט, בחיבורו עם כח ההגבלה, שהוא האורות בכלים כנזכר לעיל, וגם כל עיקרו של הקו וחוט, מה שבא בערך קו וחוט להיות ענין מעלה ומטה, הוא על ידי כח הרשימו כנזכר לעיל, שהוא המביאו להיות בבחינת קו וחוט. והוא על דרך שנתבאר לעיל, ששרש הרשימו בסוד המלבוש, שהוא המשער להאור בעצמו, ובעצמו אינו משוער, (ועל דרך קו המדה, שאינו מן המדה, כמו שמבואר במקום אחר). וזהו שגם הרשימו משער להאור, להיות בא בבחינת קו וחוט, שהוא גם בבחינת מעלה ומטה. ובעצמו, אינו משוער, וכנזכר לעיל במהות ההגבלה, אחת היא כו', ודי למבין. וזהו שנקרא בשם סובב כל עלמין ובשם סיבות הסיבות, וכנזכר לעיל בענין סיבה וגרם כו', ודי למבין.

ובזה יובן מה שנתבאר לעיל, במה שנקרא בשם רצון, כי הנה על דרך משל בנפש כו', אין הרצון מצד עצמו איזה גילוי אור, כי אם שיהיה דבר שיחול עליו הרצון, וכמו שרוצה להשפיע שכל או להיטיב חסדו או לעשות איזה פעולה וכי האי גוונא, והיינו שהרצון, סיבה וגרם, שיבא אותו הדבר לגילוי, וכמו חכם לכשירצה כו'. וכמו כן נתבאר בדרוש המתחיל יביאו לבוש מלכות בביאור השלישי⁵⁴ שבאריכות, וזה לשונו, דשרש התהוות של כל דבר, שהוא הישות שלו, הוא מרצונו יתברך, שהוא הרוצה שיהיה הדבר במהותו דוקא. ורצונו יתברך שוה בכל העולמות כולם, היינו שרוצה שיתהווה כל עולם ועולם, רק כל עולם ועולם חלוק מצד אופן קבלתו מבחינת ממלא כל עלמין, שהוא האור דקו וחוט, הבא בהגבלה, מפני הצמצום והרשימו שהיה מקודם, ועל כן בא במיעוט אחר מיעוט, (וכמו שנתבאר לעיל, שמה שהאור דקו וחוט בא להיות בבחינת מעלה ומטה, זהו גם כן מכח הרשימו, שהוא המשער ומגביל להאור, הגם שבעצמות אינו משוער ומוגבל כו').

אך מפני שבא בהשתלשלות עילה ועלול, שהוא מיש ליש, בערך ויחוס ושייכות העלול להעילה, על כן לא יתהווה רק רוחניות מרוחניות, ואין כח ויכולת בהארה זו דממלא כל עלמין, שיספיק גמר מלאכתו, שהוא להיות במהות יש ודבר מה, שהוא החומר של כל נברא. והרי חסרון זה, עיקר חסר הוא. והשלמת חסרונות הללו הוא מבחינת הסובב כל עלמין דווקא, דהיינו על ידי רצונו יתברך, שרוצה וחפץ להיות מתהווה הארתו ושפעו הנקרא בשם ממלא כל עלמין, כפי הצורך בכל עולם ועולם, ורצונו יתברך הוא בלתי בעל גבול. ולכן, כאשר חפץ, כן עשה בכל אחד ואחד די

⁵³ שער א ענף ב.

⁵⁴ תורה אור צב, ג בשינוי לשון.

הצריך בעולמות הרוחניות וגמר ישותן והתהוות הכלים שלהם כו'. ואף על פי שהשלמת חסרון זה הוא בא דווקא מבחינת הסובב, אבל באמצעות הממלא הוא בא. שבגילוי, נראה כאלו ההשפעה הוא רק מבחינת הממלא בלבד, לפי שהשפעה זו, בבחינת פנימיות המקבל הוא בא, ונתפסת ומתלבשת ונראת בעלול. ונמצא, שבא התהוות כל הנמצאים מבחינת ממלא, אף על פי שקיום כל אחד ועיקר עמדו הוא מהסובב כל עלמין, כי הוא המעמיד כל דבר על ידי רצונו יתברך. אבל העמדה זו, באמצעות בחינת ממלא נמשכת, דהיינו שכך רצונו יתברך כנזכר לעיל, ודי למבין.

והנה, הגם שבאמת שרש ההגבלה דכלים מכח הרשימו, ואם כן למה נקרא שרש הכלים בשם רצון, אך זהו על דרך שנתבאר לעיל בענין אור דממלא כל עלמין, שהוא שורה בבחינת החכמה, ועל כן נקרא ראשית ההשתלשלות כו'. וכמו כן אור דסובב כל עלמין, שהוא כח הרשימו, שורה בבחינת הכתר, שהוא הרצון, וכמו שנתבאר לעיל בענין ובחינת הרצון כו', ודי למבין. וזהו דקדוק לשון הנזכר לעיל, ועיקר עמדו הוא מהסובב כל עלמין, כי הוא המעמיד כל דבר על ידי רצונו יתברך כו'. דמשמע, שעל ידי הרצון, יפעול בחינת הסובב כל עלמין פעולתו, בבחינת הממלא שעל ידי בחינת החכמה כנזכר לעיל.

ונמצא לפי זה, בענין התהוות מאין ליש, יש שני אופנים. הראשון, על צורת הכלי, שבאה מהתעבות האור כנזכר לעיל. והאור נקרא אין, לגבי היש דבחינת הכלי. וכמו שנתבאר לעיל, דמצד האור, לא היה בא רק בדרך קירוב הערך, אבל הכלי הוא בדילוג הערך מן האור, שנקרא אין לגבי הכלי. ואין זה בא גם כן בשני אופנים. הראשון, כמו שהוא מצד עצמו, בלי פעולת הרשימו בו, שנקרא אין האמיתי, דהיינו שמושלל בתכלית מכל גדר גבול דכלים, ואי אפשר לבא כלל בבחינת הגבול דכלים. והשני, כמו שבא אחר פעולת הסובב בו, שבא בבחינת אור וכלי, עד שהאור מתלבש בבחינת הכלי, להחיותו ולקיימו, ונתקרב האור עם הכלי, עד שכל עצמו של האור, להחיות ולקיים את הכלי, ונקרא אין של היש לבד.

ועל דרך משל בנפש כו', שעל זה אמרו, בעל כרחך אתה חי. שמצד מהות עצמות הנפש, אינו בערך להחיות את הגוף, ונקרא בשם אין אמיתי, לגבי בחינת היש דאיברי הגוף. אך על זה אמרו, בעל כרחך אתה חי. ואז באה להחיות את איברי הגוף, ונקרא אין של היש. ואין זה מצד כח הנפש מצד עצמה, כי אם שזהו ניתן לה מלמעלה כידוע. (ואפשר שזה שאנו אומרים, ועל חיינו המסורים בידיך ועל נשמותינו הפקודות לך, דהיינו הגם שהנשמות כבר יש מציאותם קודם בואם לגוף, וכידוע בענין אוצר הנשמות, וזהו על נשמותינו הפקודות לך בדרך פקדון, שישנו על כל פנים במהותו במקום שנפקד כו'. ואף על פי כן, מצד מהות ועצמות הנשמות, אינם בערך שיבואו

להחיות איברי הגוף, רק שזהו ניתן מלמעלה, בכח הנשמות, שיבאו בהתלבשות באיברי הגוף להחיותם. וזהו ועל חיינו המסורים בידיך, דהיינו שמסור בכחך דווקא, ולא שיש זה בכח הנשמות שהם נפקדים למעלה כו', ודי למבין). ואותו הכח הניתן לה מלמעלה, זהו על דרך שאומרים, ומפליא לעשות, כמו שאמר הרמ"א⁵⁵, דהיינו לקשר הרוחני בגשמי, שזהו מכח הפלא העליון, דהיינו ממה שמופלא מכל עיקר השגתינו, גם באיכות השלילה. והיינו על דרך שנתבאר לעיל בענין אין ויש דעצמות, שבחינת האין האמיתי, הוא שמושלל מכל איזה מהות, ועל כן יכול להיות מקורא דכולא, שהוא בחינת יש האמיתי, (בחינת חומר היולי, לצורת אין האמיתי, כנזכר לעיל אות י"ב באריכות). וזהו שכתוב, אין קדוש כהוי"ה, דכמה קדישאין אית כו', דהיינו שהמלאכים נקראים קדושים כו', ועל דרך שהרמב"ם⁵⁶ זכרנו לברכה קראם בשם שכליים נבדלים, והיינו שמובדלים מבחינת איזה יש ודבר חומרי כידוע. אבל אין קדוש כהוי"ה, שאדרבה, מצד הבדלתו הנפלאה, יושפל את עצמו אף לתחתונים ממש, וכמו שכתוב, מרום וקדוש דווקא פועל גבורות עושה חדשות, בחינת מאין ליש, וכמו שמבואר כל זה בדרוש המתחיל צאינה⁵⁷ וראינה כו'.

וכמו כן יובן בענין אורות וכלים, שסיבת ביאת האור להגבלת הכלים, להיות אין של יש לבד, ולא כמו שהוא מצד עצמו, בחינת אין האמיתי, הוא דווקא בא מכח הרשימו. וכמו שנתבאר לעיל, שהוא בעצמו אינו משוער, והיינו בחינת אין אמיתי, בתכליתו, הוא המשער ומגביל, והיינו בחינת יש האמיתי שלו. וכל זה מצד שרשו בעצמות, בסוד המלבוש, שהוא עצמיות יותר בקירוב לגבי עצמות אור אין סוף ממש, מבחינת קירוב של האור המשוער בעצמות, שמזה שורש האור דקן וחוט כו', וכמו שנתבאר לעיל. ואם כן, סיבת הכלים, שבאים מאין ליש, הוא מאין האמיתי ממש, שלמעלה גם מבחינת האין האמיתי דאורות, שהוא בחינת האין דרשימו, (כי אין האין והיש הזה שני בחינות שונות, כמו שנתבאר לעיל אות י"ב). וזהו שמבואר בדרוש המתחיל יביאו⁵⁸ לבוש מלכות, דעיקר מאין ליש, לא על בחינת ממלא נאמר, רק על בחינת הסובב, היינו מה שנתהווה כל בריאה מאין ליש ממש.

⁵⁵ שו"ע או"ח סימן ו סעיף א.

⁵⁶ מורה נבוכים ח"א פרק מט.

⁵⁷ לקוטי תורה שיר השירים כא, ב.

⁵⁸ שערי אורה פרק ד.

ואפשר שרוצה לומר בזה, דהרי גם באור וחיות הכלים, יתכן ענין מאין ליש, וכנזכר לעיל, שבבואו להתלבש בתוך הכלי, אז הוא רק בחינת אין של היש לבד, בדרך קירוב הערך, שנקרא כל זה בחינת יש, לגבי מהות ועצמות האור, שהוא בבחינת אין האמיתי כנזכר לעיל, (וכידוע במה שנקרא בשם אור וחיות, דבחינת שם אור הוא לסיבת האין האמיתי, וכנזכר לעיל אות ב', מענין אור שאינו מהות כו'. ובפרט, על דרך הידוע בענין שלשה גווני קשת, שזה יש גם בעצמות אור השמש, רק שאינם ניכרים ונגלים, כי אם בהתלבשות האור של השמש בענן דוקא. וכמו כן האורות מצד עצמן, שמשוערים בבחינת עשר ספירות. אבל מצד רוחניותם, אינם בהתחלקות כלל, כי אם בבואם בבחינת הכלים, ואז באים בבחינת ההתחלקות, ונקרא בחינת חיות, כחיות הנפש בגוף, שיש לה קירוב הערך עם כלי הגוף, ונקרא אין של היש לבד כנזכר לעיל, ודי למבין).

ונמצא לפי זה, שגם בבחינת אור דממלא, יתכן ענין מאין ליש, רק שעיקר בחינת מאין ליש נאמר על בחינת סובב, שמזה התהוות הכלים. והוא כנזכר לעיל, שהאין הוא האמיתי, יותר מבחינת האין האמיתי של האורות. וגם בחינת היש דכלים, למטה מטה מבחינת היש דאורות, כנזכר לעיל, וזהו עיקר החידוש דמאין ליש. ועיין בדרוש המתחיל⁵⁹ מי כה' אלקינו המגביה לשבת כו', דהיינו מאין ואפס המוחלט, ליש, שזהו באמיתת האין שנקרא אפס המוחלט, להיותו בחינת אין מכל איזה מהות, כנזכר לעיל אות י"ב כו' ודי למבין⁶⁰.

כ) ומעתה יש להבין מה שכתוב בדבר ה' שמים נעשו, דמשמע מזה, שהאור האלקי המהווה כל מציאת העולמות, נקרא בשם דיבור, ולפי מה שנתבאר לעיל, האור דממלא כל עלמין, שממנו האור והחיות של הנבראים, נקרא בשם בחינת חכמה, שעל זה נאמר כולם בחכמה עשית. והאור דסובב כל עלמין, שממנו סיבת התהוות הכלים כנזכר לעיל, נקרא בשם בחינת רצון, שעל זה נאמר כל אשר חפץ ה' עשה כו'. ואם כן, מה זה הנקרא למעלה בשם דיבור כו'. הענין הוא, דהגם שעצם האור וחיות נקרא בשם חכמה, והמהווה את הכלים נקרא בשם רצון כנזכר לעיל, אבל עיקר גילוי מהות הנברא בנפשו וגופו, שהוא אורות וכלים כנזכר לעיל, הוא על ידי הדיבור עליון, שעל זה נאמר בדבר ה' שמים נעשו כו'. כמו שהדיבור באדם אינו אלא לזולתו דווקא, כמו כן

⁵⁹ מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' שפג.

⁶⁰ קיצור פרק י"ט: ענין השתלשלות העולמות, והשתלשלות הספירות כו', ואיך שהכלים אחד המה, ושרש האורות בבחינת החכמה, ושרש הכלים בבחינת הכתר, וענין חיבור האורות והכלים משרש הרשימו שפועל ענין הקו וחוט, ושני בחינות במאין ליש בצורות הכלים, והכלים עצמן.

למעלה, האור האלקי שמהוה כל מהות הנברא באורות וכלים שלו, שנראה הנברא כאלו הוא מציאת נבדלת זולתו כביכול, (וכמו שמבואר במקום אחר, שגם התקרבות הנברא לאלקות הוא בדרך קירוב הנבדל, כמו על ידי השגה והתפעלות וכי האי גוונא), ונקרא האור האלקי הזה בשם דיבור למעלה.

והנה בבחינת הדיבור, יש שתיים שהן ארבע. הראשון, עצם מהות הדיבור, דהיינו האותיות, ויש בזה גם כן שני בחינות. הראשון, עצם האותיות. והשני, צרופי האותיות, שזה נקרא דיבור, (בלשון אידיש גירעט), שנתצרפים כמה אותיות, גם שהמה ממוצאות שונות כידוע. וכל זה בעצם מהות הדיבור. והשני, מה שידבר, כמו איזה שכל או איזה מדה כדברי אהבה וכי האי גוונא, ויש בזה גם כן שני בחינות. הראשון, עצם מהות השכל והמדה. והשני, ציור השכל והמדה, באיך ומה וכמה וכי האי גוונא. וכל זה נכלל בכלל בבחינת הדיבור, שעל כל פנים יש מה שידבר בו. ויובן מזה הנמשל, למעלה, בבחינת הדיבור העליון. שבחינת עצם האותיות, הוא בחינת ההגבלה בכלל. וצרופי האותיות, הוא צורת ההגבלה, באיך ומה, וכמו שנתבאר לעיל בחיבור הכלים לאורות, כל כלי וכלי, לאור המיוחד לה, שזה נקרא צורת הכלים. ועצם ההגבלה, הוא נקרא חומר הכלים בו. ומה שידבר, כמו איזה שכל ומדה כנזכר לעיל, הוא האורות הבאים בהגבלה, שיש בהם גם כן בחינת חומר וצורה, שהוא עצם האורות, וצורתם באיך ומה וכמה וכי האי גוונא, כמו שנתבאר לעיל באריכות.

ואם כן, יובן, שבכללות, כל נברא ונברא מורכב מאלו הפרטים, שהם שתיים שהן ארבע, וזהו בכלל בחינת אורות וכלים, נפש וגוף. דכל נברא ונברא, כולל כל אלו הפרטים בבחינת הדיבור בכלל, שעל זה נאמר, בדבר ה' שמים נעשו בו, דהיינו לסיבת מציאת הנברא בפועל ממש, בחומר וצורה שלו בו. ומפני שנתבאר לעיל, שסיבת צורת הכלים, באה על ידי סיבת צורת האותיות, שזהו מהתעבות האור, נעשה הכלי בו, זהו גם כן בבחינת הדיבור, כי צירוף האותיות תלויים בבחינת הגילוי שנגלה בהם, דהיינו מה שידבר בו. והגם שאינו תלוי בבחינת הדבר הנגלה ממש, שזהו השכל והמדה, אבל במקורם, שהוא החכמה, שהוא ראשית הגילוי כידוע, בו תלוי צירוף האותיות, כמו שכתוב מצרף לחכמה. אבל שרש האותיות בעצמם, שהוא עצם ההגבלה כנזכר לעיל, שרשו בכתר, כמו שמבואר בתורה אור פרשת מקץ⁶¹.

⁶¹ מב, ב.

והענין הוא, דהגם שידוע מה שמבואר באגרת הקודש⁶² על פסוק ויעש דוד שם כו', ששרש האותיות בעצמיות הנפש, שהם כ"ב אותיות הנפש, והיינו מה שיש בכח להגביל הכחות הגנוזות בה מצד עצמותה, ולהביאם לגילוי מוגבלת, ידוע שזהו מה שבא בבחינת הדיבור. אבל עיקר סיבת יציאת האותיות שבנפש עצמה, שהוא כח ההגבלה שבעצמיות הנפש, הוא על ידי הרצון, בחינת כתר דווקא, וכמו שנתבאר לעיל בנמשל למעלה, שעל זה נאמר כל אשר חפץ ה' עשה כו', שעל ידי הרצון, יבא כח ההגבלה במציאות גילוי האורות בכלים כו', ודי למבין.

ובכל הנזכר לעיל, יובן שינוי השמות הנזכר בכמה מקומות, כמו בתורה אור⁶³ על פסוק יביאו לבוש מלכות כו', וכן בשערי אורה שם⁶⁴, ששרש היש של כל דבר, הוא מצד חפץ ורצון העליון. ומה שכתוב בדבר ה' שמים נעשו כו', היינו שרש האור והחיות של כל דבר כו'. ובסידור שער החנוכה⁶⁵ מבואר, בשרש האור והחיות של כל דבר, בהרצון העליון. וגוף חומר הנבראים, נתהוו מבחינת דיבור העליון, וכן בתורה אור שם⁶⁶ כו'. אך הענין הוא על פי מה שנתבאר לעיל, דגם מה שהאור בא בבחינת קו וחוט, להיות מעלה ומטה, שזהו בחינת צורת האורות, זהו מכח הרשימו, על ידי חפץ ורצון העליון. וזהו שבשער החנוכה, מדבר שם בפירוש רק בבחינת הצורה, כידוע למעיין שם. ואמר שם, שזהו בבחינת רצון העליון המלוכש בחכמה וטעם, והיינו כמו שנתבאר לעיל בבחינת אור דממלא כל עלמין, שנקרא בשם חכמה, ותלוי כל פרטי התחלקות שבו, שזהו בחינת צורת האורות, בבחינת הרצון העליון. וזהו בחינת הרצון המלוכש בחכמה הנזכר שם כו', והיינו שבחינת הרצון העליון, שבו שורה כח ההגבלה דרשימו הנזכר לעיל, מלוכש בבחינת אור דממלא כל עלמין ששורה בחכמה, מפני שאינו פועל עדיין פעולת ההגבלה ממש, דהיינו התהוות הכלים, כי אם זהו רק הגבלת האור, להיות מצייר באיך ומה, שמזה ממילא יבא סיבת התהוות הכלים, כמו שנתבאר לעיל. ומדבר שם, גם בבחינת צורת הכלים, כידוע למעיין שם, מפני הטעם שנתבאר לעיל, דצורת הכלים באה גם כן מסיבת צורת האורות כו'. אבל גוף חומר הנבראים, נתהוו מבחינת דיבור העליון, דהיינו בחינת ההגבלה דאותיות, כמו שמבואר שם

⁶² אגרת ה.

⁶³ צב, ג.

⁶⁴ פרק פא.

⁶⁵ שצה, א.

⁶⁶ מא, ד.

בסידור⁶⁷, דאי אפשר להיות התהוות היש נפרד דגוף הנבראים, כי אם על ידי בחינת המלכות, שהיא בחינת הדיבור, והיינו בוודאי עצם מהות הדיבור, ולא מיירי שם במה שידבר כו', ודי למבין.

אבל על פסוק יביאו לבוש מלכות, אמר, בשרש היש של כל דבר, ברצון העליון, היינו ברצון שלמעלה מן החכמה, וכנזכר לעיל, במה שנקרא בשם סובב כל עלמין וסיבת הסיבות כו'. ומה שאמר שם בשרש האור והחיות, בבחינת הדיבור העליון, ואמר שם בפירוש, שבחינת אותיות הדיבור, הוא בבחינת ממלא כל עלמין, לא מיירי שם בעצם מהות האותיות בשרשם, בכח ההגבלה שבנפש, כנזכר לעיל בכ"ב אותיות הנפש, אלא מדייק שם לומר, האותיות והצירופים שבהבל הפה כו'. ונתבאר בדרוש המתחיל ועבדתם⁶⁸ את ה' כו', במה שהבל הדיבור תלויים במדות שבלב. והראיה, כי מי שלבו מלא חדוה, ירבה בדברים. ומי שהוא בצער וכיווץ, ימעט בדברים כו'. והגם ששרש האותיות הם בנפש עצמה כנזכר לעיל, ואינם תלויים במדות שבלב, אך בואם לגילוי, שזהו בהבל הפה, תלוי בהבל הלב. וכידוע מה שנתבאר בכמה מקומות, שעיקר האותיות, בנפש עצמה, רק שמתלבשים בהבל, והיינו שמגיבלים אותם. כי האותיות בנפש, הם רק בדרך כח המגביל כו'. ואותו ההבל הפה, הוא בבחינת ממלא כל עלמין, שתלוי במדות שבלב, ששרשם הראשון בדרך גילוי, בבחינת החכמה כידוע כו'. וכל זה בדרך פרט, אבל על דרך הכלל, בבחינת הדיבור, שיש בו שתים שהן ארבע כנזכר לעיל, נכלל הכל, במה שכתוב בדבר ה' שמים נעשו כו', על דרך מה שנתבאר לעיל, ודי למבין⁶⁹.

⁶⁷ שצה, ג.

⁶⁸ אור התורה שמות ח"ד ע' א"ר.

⁶⁹ קיצור פרק כ': מה שכתוב בדבר ה' שמים נעשו, ופרטי הבחינות שבדיבור.